

Załącznik
do uchwały nr CLXXXI/3535/2025
Zarządu Województwa Lubelskiego
z dnia 3 listopada 2025 r.

Regionalny Plan Rozwoju Usług Społecznych
i Deinstytucjonalizacji dla Województwa Lubelskiego
na lata 2025 – 2027

Lublin, październik 2025

Spis treści

Spis skrótów	3
Wprowadzenie	4
Cele i założenia dotyczące tworzenia i systemu realizacji RPDl	5
Obszary interwencji	8
Obszar I. Zwiększenie udziału rodzin i rodzinnych form pieczy zastępczej w opiece i wychowaniu dzieci.....	8
Obszar II. Rozwój usług w społeczności lokalnej dla osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu ze względu na wiek, chorobę lub niepełnosprawność oraz usług dla ich opiekunów i rodzin.....	23
Obszar III. Rozwój usług w społeczności lokalnej dla osób z problemami zdrowia psychicznego i uzależnieniami	42
Obszar IV. Rozwój usług w społeczności lokalnej dla osób w kryzysie bezdomności zagrożonych wykluczeniem mieszkaniowym	57
Obszar V. Rozwój usług na rzecz obywateli państw trzecich, w tym migrantów/uchodźców	65
Spis tabel	70

Spis skrótów

Tabela 1. Spis skrótów

CUS	Centrum Usług Społecznych
DI	Deinstytucjonalizacja
DPS	Dom Pomocy Społecznej
DW EFRR	Departament Wdrażania Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubelskiego w Lublinie
DW EFS	Departament Wdrażania Europejskiego Funduszu Społecznego Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubelskiego w Lublinie
EFRR	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
EFS+	Europejski Fundusz Społeczny Plus
FAS / FASD	Fetal Alcohol Syndrom (j.ang.) - Płodowy Zespół Alkoholowy / Fetal Alcohol Spectrum Disorder (j.ang.) - Spektrum Poalkoholowych Zaburzeń Rozwojowych
FERS	Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021-2027
IZ PR	Instytucja Zarządzająca programem regionalnym Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027
JST	jednostki samorządu terytorialnego
LPDI	Lokalne Plany Deinstytucjonalizacji
MFiPR	Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej
MRPiPS	Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej
NGO	non governmental organization (j.ang.) - organizacja pozarządowa
OPS	ośrodek pomocy społecznej
OPT	Obywatele Państw Trzecich
PCPR	powiatowe centrum pomocy rodzinie
PES	podmioty ekonomii społecznej
ROPS	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Lublinie
RPDI	Regionalny Plan Rozwoju Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji
WUP	Wojewódzki Urząd Pracy w Lublinie
ZAZ	Zakład Aktywności Zawodowej

Wprowadzenie

Regionalny Plan Rozwoju Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji dla Województwa Lubelskiego na lata 2025-2027 został opracowany jako rezultat aktualizacji zapisów Regionalnego Planu Rozwoju Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji dla Województwa Lubelskiego na lata 2025-2026 przyjętego uchwałą Nr LXIX/1258/2024 Zarządu Województwa Lubelskiego z dnia 10 grudnia 2024 r. Aktualizacja dotyczy w głównej mierze zmian w harmonogramie naboru wniosków w ramach konkursów ogłaszanych w Programie Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 oraz korekty zapisów związanych z mieszkalnictwem wspomaganiem i treningowym w wyniku nowelizacji ustawy o pomocy społecznej. Dokonano również analizy pozostałych zapisów dokumentu (m.in. rekomendacji i wartości wskaźników), a także uwzględniono realizację projektów rozpoczętych w 2025 r. i tym samym wydłużono okres realizacji zamierzeń do końca 2027 r.

Plan jest dokumentem, który nadaje strukturę planowanym zmianom w zakresie rozwoju usług społecznych zgodnie z wynikiem przeprowadzonej diagnozy regionalnej i może stać się ważnym punktem wyjścia do lokalnych planów deinstytucjonalizacji realizowanych na poziomie poszczególnych gmin i powiatów. Niniejszy dokument w najbliższych latach będzie wyznaczał kolejne kroki rozwoju usług społecznych przy uwzględnieniu zaangażowania nie tylko sektora publicznego, ale także organizacji pozarządowych, podmiotów ekonomii społecznej i sektora przedsiębiorców.

Usługi społeczne obok polityki zabezpieczenia dochodu są najważniejszym komponentem polityki społecznej. Stanowią one odpowiedź na wyzwania społeczne i powiązane są z potrzebami wynikającymi z takich procesów jak: zmiany demograficzne i starzenie się społeczeństwa, zmiany w strukturze rodzin, przeobrażenia rynku pracy, wzrost liczby osób o szczególnych potrzebach i z niepełnosprawnością, ryzyka socjalne, kryzysy personalne i rodzinne, a także zapotrzebowanie na kompetencje i kwalifikacje. Dostępność usług w zakresie wsparcia społecznego i profilaktyki powinna być realizowana z myślą o każdej osobie, która może ich potrzebować, ale szczególne miejsce w społeczeństwie przypisuje się osobom z grup szczególnie zagrożonych wykluczeniem, takich jak: osoby starsze, osoby z niepełnosprawnościami, osoby w kryzysach: psychicznym, bezdomności, uzależnienia i przemocy oraz dzieci i młodzież przebywające w pieczy zastępczej. Tym grupom (przede wszystkim) dedykowane są: „Strategia rozwoju usług społecznych, polityka publiczna do roku 2030 r. (z perspektywą do 2035)” oraz „Zdrowa Przyszłość. Ramy strategiczne rozwoju systemu ochrony zdrowia na lata 2021-2027, z perspektywą do 2030”, a na poziomie regionalnym Regionalny Plan Rozwoju Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji (RPDI).

Proces deinstytucjonalizacji programowany jest w perspektywie wielu lat, co powoduje, że zmiany w zakresie dostępności usług i ich koordynacji będą następowały etapowo w sposób:

- a) zindywidualizowany (dostosowany do potrzeb i możliwości danej osoby), jak najbardziej zbliżony do warunków odpowiadających życiu w środowisku domowym i rodzinnym;
- b) umożliwiający odbiorcom tych usług kontrolę nad swoim życiem i decyzjami, które ich dotyczą;
- c) chroniący odbiorców usług przed izolacją od ogółu społeczności;
- d) gwarantujący prymat indywidualnych potrzeb mieszkańców gmin nad organizacyjnymi wymogami i procedurami.

Deinstytucjonalizacja jest odpowiedzią na problemy społeczne, których wszyscy doświadczamy. To proces ułatwiania dostępu do usług społecznych w środowisku lokalnym, co oznacza realizowanie ich poza instytucjami całodobowego pobytu. Deinstytucjonalizacja jest zapobieganiem umieszczaniu osób zależnych w instytucjach, ale też zmianą charakteru istniejących instytucji całodobowego pobytu w kształcie jaki znamy, przenosząc ich zasoby na poczet nowych usług w środowisku lokalnym. To proces, który ma pokazać nam jak uwzględniać indywidualne potrzeby człowieka potrzebującego pomocy, jego prawo do podmiotowości, decydowania o sobie, potrzebę bycia wśród bliskich mu ludzi na co dzień. To również troska o sprawujących nad nimi opiekę członków rodziny, tzw. opiekunów faktycznych. Rozbudowa systemu różnorodnych usług środowiskowych ma stworzyć każdemu człowiekowi realną możliwość wyboru sposobu życia. W przypadku dzieci daje szansę na urzeczywistnienie prawa dzieci i młodzieży do życia w rodzinach.

Cele i założenia dotyczące tworzenia i systemu realizacji RPDI

Jednym z kluczowych działań wdrożeniowych określonych przez przyjęty 15 czerwca 2022 r. przez Radę Ministrów dokument „Strategia rozwoju usług społecznych, polityka publiczna do roku 2030 (z perspektywą do 2035)” jest wskazanie regionalnych ośrodków polityki społecznej jako koordynatorów obszaru włączenia społecznego.

ROPS zgodnie ze Strategią otrzymał zadanie przygotowania Regionalnego Planu Rozwoju Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji. Plany będą przyjmowane na okres do 3 lat i będą stanowiły uporządkowaną koncepcję zmiany w obszarach objętych przejściem do usług środowiskowych i rodzinnych na poziomie regionalnym ściśle zintegrowaną i uwzględniającą plany, oczekiwania, potrzeby i możliwości społeczności lokalnych.

Również Umowa Partnerstwa dla realizacji polityki spójności 2021-2027 w Polsce z 30 czerwca 2022 wskazuje, że jednym z kluczowych działań jest m.in. tworzenie i wdrażanie lokalnych i regionalnych planów deinstytucjonalizacji usług. Ze środków EFS+ oraz EFRR będzie możliwe wsparcie realizacji tych planów, tak aby zapewnić ich jak najbardziej skuteczne wdrożenie.

Należy jednak pamiętać, że regionalne i lokalne plany różnią się swoją specyfiką. Plan regionalny ma zadanie określić działania o charakterze organizacyjnym, doradczym, edukacyjnym oraz finansowym realizowane przez ROPS w Lublinie i Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego w Lublinie jako działania na rzecz samorządów lokalnych i ponadlokalnych oraz organizacji społecznych. Głównym źródłem realizacji planu regionalnego są środki funduszy europejskich w programie Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 i programie krajowym FERS. Plan zostanie przyjęty uchwałą Zarządu Województwa Lubelskiego.

Plany lokalne będą określały konkretne przedsięwzięcia rozwojowe realizowane i finansowane ze źródeł własnych oraz dotacji budżetowych – wspieranych ze środków samorządu województwa, w tym Programów Regionalnych.

Cele Regionalnego Planu:

- zintegrowanie regionalnych celów i działań operacyjnych dotyczących rozwoju usług społecznych i usług zdrowotnych oraz procesu deinstytucjonalizacji w spójny proces działań adresowanych przede wszystkim do podmiotów lokalnych, odpowiedzialnych za

organizowanie, dostarczanie i finansowanie tych usług ze środków własnych lub z innych źródeł, w tym z budżetu państwa;

- silniejsze powiązanie dostępnych źródeł finansowania, w szczególności funduszy europejskich, a także innych źródeł finansowych dostępnych w województwie z regionalnymi i lokalnymi celami i działaniami w obszarze usług społecznych;
- wytyczenie poprzez działania finansowe i pozafinansowe oczekiwanych kierunków rozwoju usług na poziomie lokalnym i ponadlokalnym;
- skoordynowanie działań podejmowanych przez różne departamenty lub jednostki organizacyjne samorządu województwa oraz uwzględnienie potencjału i zasobów sektora obywatelskiego i partnerów społecznych.

Dokumenty, na których opierano się w procesie opracowania Planu:

1. Ogólnoeuropejskie Wytyczne dotyczące przejścia od opieki instytucjonalnej do opieki świadczonej na poziomie lokalnych społeczności
2. Strategia Rozwoju Usług Społecznych, polityka publiczna do roku 2030, z perspektywą do 2035 r.
3. Zdrowa Przyszłość. Ramy strategiczne rozwoju systemu ochrony zdrowia na lata 2021-2027, z perspektywą do 2030
4. Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2030 roku. Ekonomia Solidarności Społecznej
5. Rekomendacje MFIPR: „Włączenie społeczne w Programach Regionalnych”

oraz dokumenty o charakterze regionalnym:

6. Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku
7. Strategia Polityki Społecznej Województwa Lubelskiego na lata 2021 - 2030
8. Program Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021 - 2027
9. Wojewódzki Plan Transformacji województwa lubelskiego na lata 2022-2026
10. Wojewódzki Program Wspierania Rodziny i Systemu Pieczy Zastępczej w Województwie Lubelskim na lata 2021 – 2025 oraz Wojewódzki Program Wspierania Rodziny i Systemu Pieczy Zastępczej w Województwie Lubelskim na lata 2026 – 2030
11. Wojewódzki Program na Rzecz Osób Starszych na lata 2021 - 2025
12. Regionalny Program Pomocy Społecznej i Włączenia Społecznego na lata 2021 - 2025
13. Program wyrównywania szans osób niepełnosprawnych i przeciwdziałania ich wykluczeniu społecznemu oraz pomocy w realizacji zadań na rzecz zatrudniania osób niepełnosprawnych na lata 2021 - 2025
14. Wojewódzki Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na lata 2022 - 2025
15. Wojewódzki program poszerzenia, zróżnicowania i unowocześnienia pomocy i oparcia społecznego dla osób z zaburzeniami psychicznymi w zakresie pomocy i oparcia społecznego na lata 2024 - 2030
16. Wojewódzki Program rozwoju zróżnicowanych form wspieranego i wspomaganego zatrudnienia oraz przedsiębiorczości społecznej dostosowanej do potrzeb osób niepełnosprawnych, w tym z zaburzeniami psychicznymi na lata 2024 – 2030
17. Wojewódzki Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomanii na lata 2022 – 2025
18. Program Współpracy Samorządu Województwa Lubelskiego z Organizacjami Pozarządowymi i Innymi Podmiotami Prowadzącymi Działalność Pożytku Publicznego na 2024 rok

19. Regionalny Program Rozwoju Ekonomii Społecznej w Województwie Lubelskim na lata 2021 – 2027.

Sposób opracowania planu

Regionalny Plan Rozwoju Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji został opracowany przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Lublinie.

Zespół do spraw aktualizacji Regionalnego Planu Rozwoju Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji dla Województwa Lubelskiego na lata 2025 – 2026 został powołany uchwałą nr CLXX/3284/2025 Zarządu Województwa Lubelskiego z dnia 30 września 2025 r.

W skład Zespołu weszli pracownicy Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Lublinie, przedstawiciele Instytucji Zarządzającej, w tym pracownicy Departamentu Zarządzania Programami Regionalnymi, Departamentu Wdrażania Europejskiego Funduszu Społecznego i Departamentu Wdrażania Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Departamentu Strategii i Rozwoju oraz Departamentu Zdrowia i Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubelskiego w Lublinie, a także dyrektorzy centrów usług społecznych z terenu województwa lubelskiego i przedstawiciele środowiska naukowego. Do udziału w pracach zaproszeni zostali również przedstawiciele Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Lublinie, Urzędu Statystycznego w Lublinie i Lubelskiej Agencji Wspierania Przedsiębiorczości w Lublinie. Jednymi z kluczowych członków Zespołu byli reprezentanci organizacji społecznych – Rady Działalności Pożytku Publicznego, Lubelskiego Forum Organizacji Osób Niepełnosprawnych i Wojewódzkiej Społecznej Rady ds. Osób Niepełnosprawnych. Projekt dokumentu został zamieszczony na stronie internetowej ROPS w Lublinie i poddany konsultacjom przez zainteresowane strony.

Zasady monitorowania i aktualizacji Planu

Monitoring dokumentu zostanie przeprowadzony po zakończeniu realizacji Planu. W zależności od potrzeb, może być ponownie aktualizowany. Należy pamiętać, że w zależności od dynamiki potrzeb społecznych oraz idących za tym potrzeb samorządów lokalnych i ich jednostek organizacyjnych jednym z najczęściej zmieniających się dokumentów jest harmonogram naborów w Programie Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027. W związku z powyższym zachęcamy do bieżącego weryfikowania aktualności naborów na stronie: <https://funduszeue.lubelskie.pl/nabory/harmonogram-naborow/>.

Obszary interwencji

Obszar I. Zwiększenie udziału rodzin i rodzinnych form pieczy zastępczej w opiece i wychowaniu dzieci

1. Kluczowe wnioski z diagnozy

- ✓ Zbyt mała liczba asystentów rodziny i rodzin wspierających;
- ✓ Niewystarczająca liczba placówek wsparcia dziennego;
- ✓ Niewystarczająca w stosunku do potrzeb (mimo odnotowanego wzrostu w ostatnich latach) liczba usług w zakresie poradnictwa specjalistycznego: rodzinnego, prawnego, psychologicznego, ekonomicznego itp.;
- ✓ Brak wystarczającej liczby ośrodków interwencji kryzysowej;
- ✓ Nadal zbyt duża (pomimo obserwowanego spadku) liczba dzieci przebywających w instytucjonalnej pieczy zastępczej;
- ✓ Nieadekwatny do potrzeb proces usamodzielniania wychowanków opuszczających pieczę zastępczą.

2. Założenia dotyczące deinstytucjonalizacji wynikające z wniosków z diagnozy

Niewydolność rodzin w sprawach opiekuńczo-wychowawczych prowadzi do ingerencji sądu we władzę rodzicielską i umieszczenia dziecka poza środowiskiem rodziny naturalnej (w rodzinnej pieczy zastępczej i pieczy instytucjonalnej).

Kluczowym jest zatem zaoferowanie rodzinom biologicznym jak najszerszego wsparcia mającego na celu poprawę ich potencjału wychowawczego, poprzez: dostęp do usług realizowanych w środowisku lokalnym, pomoc w opiece i wychowaniu dziecka oraz pracę z rodziną – w tym w placówkach wsparcia dziecka. Konieczne są także wszelkie działania z zakresu profilaktyki kryzysu opiekuńczo-wychowawczego poprzez dążenie do reintegracji rodziny. Należy też wspierać działania na rzecz wzrostu liczby osób pracujących z rodzinami.

Rodzina jest najkorzystniejszym środowiskiem dla rozwoju i procesu socjalizacji człowieka dlatego niezbędne jest promowanie i upowszechnianie pozytywnego wizerunku rodzicielstwa z uwzględnieniem rodzicielstwa zastępczego oraz adopcji. W sytuacji dysfunkcyjności rodziny biologicznej konieczna jest intensyfikacja działań gwarantujących zmianę struktury pieczy zastępczej poprzez ograniczenie jej form instytucjonalnych na rzecz form rodzinnych. Jedną z obiecujących możliwości pozyskania nowych kandydatów tworzących rodziną pieczę zastępczą oraz wsparcia już istniejącej jest rozwój mieszkalnictwa.

Istotnym elementem wsparcia świadczonego osobom opuszczającym pieczę zastępczą (w tym rodzinną i instytucjonalną), jest objęcie ich kompleksową, wielozakresową pomocą, a w szczególności rozwój mieszkań wspomaganych.

Integralną rolę w procesie wzmacniania potencjału rodzin odgrywa podnoszenie kompetencji kadry pracującej w obszarze wspierania rodziny i systemie pieczy zastępczej, co niewątpliwie będzie miało wpływ na pozostawanie dzieci w środowisku rodzinnym oraz wzmocnienie roli i funkcji rodzin.

Rekomendacje:

- ✓ Zintensyfikowanie działań wspierających rodzinę (w tym kreowanie pozytywnego wizerunku rodzicielstwa, dostęp do poradnictwa specjalistycznego i usług w środowisku lokalnym, profilaktyka kryzysu, upowszechnianie dobrych praktyk);
- ✓ Podjęcie działań wspierających proces deinstytucjonalizacji (w tym inicjatywy mające na celu pozyskiwanie i przygotowywanie kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej, wielozakresowe wsparcie rodzin zastępczych, wsparcie robót budowlanych i wyposażenia infrastruktury mieszkań dla rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka, podnoszenie kompetencji zawodowych kadry);
- ✓ Wspieranie działań na rzecz osób usamodzielnianych i opuszczających pieczę zastępczą, w szczególności wsparcie procesu usamodzielnienia osób przebywających w placówkach całodobowych (w tym upowszechnianie dobrych praktyk, wsparcie robót budowlanych i wyposażenie infrastruktury mieszkań wspomaganych i treningowych, wsparcie rozwoju infrastruktury wykorzystywanej w ramach najmu socjalnego dla osób usamodzielnianych opuszczających pieczę zastępczą w ramach usług społecznych świadczonych w społeczności lokalnej);
- ✓ Zintensyfikowanie działań wspierających system adopcji (w tym wsparcie kandydatów na rodziców adopcyjnych, wielozakresowe wsparcie rodzin adopcyjnych, działania edukacyjne i medialne, wspieranie działań dotyczących pomocy specjalistycznej);
- ✓ Potrzeba działań wspierających dzieci i młodzież przebywającą w różnych ośrodkach i instytucjach całodobowych (w tym rozwój usług wsparcia, wspieranie działań ułatwiających dostęp do specjalistów świadczących usługi rodzinom doświadczającym kryzysu, tworzenie platformy międzyinstytucjonalnej wymiany doświadczeń, oferta szkoleniowa dla kadr);
- ✓ Wspieranie rozwoju usług specjalistycznych i interwencyjnych dla osób doświadczających kryzysów (w tym tworzenie i rozwój ośrodków interwencji kryzysowej i punktów interwencji kryzysowej);
- ✓ Potrzeba działań ukierunkowanych na łagodzenie skutków społecznych ubóstwa dzieci (w tym działania integracyjne, aktywizacyjne, wspierające skierowane do dzieci i rodzin, kampanie społeczne, imprezy integracyjne).

3. Cel (do 2030 r.)

Zwiększenie potencjału opiekuńczo-wychowawczego rodzin oraz promowanie rodzinnych form pieczy zastępczej poprzez adaptację systemu wspierającego rodziny.

4. Rezultaty planowane do osiągnięcia przez samorząd województwa w okresie realizacji Planu:

- ✓ Spadek liczby rodzin biologicznych przeżywających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych;
- ✓ Zwiększenie liczby asystentów rodziny;
- ✓ Zwiększenie liczby rodzin wspierających;
- ✓ Wzrost liczby osób korzystających z poradnictwa specjalistycznego;
- ✓ Wzrost dostępności do usług poprzez utworzenie nowych placówek wsparcia dziennego ukierunkowanych na pracę z rodziną oraz pomoc w opiece i wychowaniu dziecka;
- ✓ Zmniejszenie/spadek liczby dzieci w pieczy zastępczej;
- ✓ Zwiększenie liczby dzieci w rodzinnych formach pieczy zastępczej;

- ✓ Utworzenie nowych Centrów Usług Społecznych w gminach na terenie województwa lubelskiego;
- ✓ Zwiększenie liczby Ośrodków Interwencji Kryzysowej;
- ✓ Zwiększenie liczby mieszkań treningowych i wspomaganych w szczególności dla osób opuszczających pieczę zastępczą, zakłady poprawcze lub młodzieżowe ośrodki wychowawcze;
- ✓ Wsparcie dzieci przebywających w placówkach opiekuńczo – wychowawczych i innych placówkach całodobowych w procesie usamodzielniania;
- ✓ Powstanie nowych rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka;
- ✓ Wzrost liczby dzieci adoptowanych;
- ✓ Wzrost świadomości społecznej na temat systemu adopcji, kompleksowe wsparcie potencjalnych kandydatów, kandydatów na rodziców adopcyjnych oraz rodziców adopcyjnych, a także pracowników pracujących z rodziną i na rzecz rodziny oraz usprawnienie współpracy międzyinstytucjonalnej wspierającej proces adopcji;
- ✓ Przeprowadzenie działań szkoleniowo - edukacyjnych adresowanych do osób zatrudnionych w jednostkach organizacyjnych wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej, oraz osób pracujących w obszarze wspierania dziecka i rodziny, pracowników wymiaru sprawiedliwości;
- ✓ Zwiększenie liczby rodzin objętych wsparciem Regionalnego Punktu Diagnostyki i Terapii FAS/FASD w Lublinie;
- ✓ Przeprowadzenie działań szkoleniowo - edukacyjnych adresowanych do specjalistów FAS/FASD oraz rodziców/opiekunów dzieci z FAS/FASD.

5. Wskaźniki

Tabela 2. Wskaźniki realizacji działań w ramach obszaru I - Zwiększenie udziału rodzin i rodzinnych form pieczy zastępczej w opiece i wychowaniu dzieci

Lp.	Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (do końca 2027 r.)
1.	Liczba asystentów rodziny	245 w 2024 r.	248
2.	Liczba rodzin wspierających	5 w 2024 r.	8
3.	Liczba dzieci w rodzinnych formach pieczy zastępczej	2 784 w 2024 r.	2 881
4.	Liczba ośrodków interwencji kryzysowej	13 w 2024 r.	15
5.	Liczba dzieci przysposobionych	-	60 rocznie
6.	Liczba cykli szkoleniowych dla kandydatów do przysposobienia dziecka	-	4 rocznie
7.	Liczba cykli szkoleniowych dla kandydatów do pełnienia funkcji rodzin zastępczych i prowadzenia rodzinnego domu dziecka	-	2 rocznie
8.	Liczba działań szkoleniowo-edukacyjnych adresowanych do specjalistów FAS/FASD oraz rodziców/opiekunów dzieci z FAS/FASD	39 w 2024 r.	30 rocznie
9.	Liczba rodzin objętych wsparciem Regionalnego Punktu Diagnostyki i Terapii FAS/FASD w Lublinie	113 w 2024 r.	100 rocznie
10.	Liczba gmin, w których zostały utworzone centra usług społecznych	5	20
11.	Liczba funkcjonujących mieszkań treningowych i wspomaganych w tym dla osób opuszczających pieczę zastępczą, zakłady poprawcze lub młodzieżowe ośrodki wychowawcze.	105	115

6. Działania wraz z harmonogramem

Tabela 3. Działania wraz z harmonogramem w ramach obszaru I - Zwiększenie udziału rodzin i rodzinnych form pieczy zastępczej w opiece i wychowaniu dzieci

Lp.	Działanie	Beneficjenci	Grupa docelowa	Dysponent funduszy	Rok 2025				Rok 2026				Rok 2027			
					I. kw	II. kw	III. kw	IV. kw	I. kw	II. kw	III. kw	IV. kw	I. kw	II. kw	III. kw	IV. kw
1	Wspieranie działań na rzecz kształtowania pozytywnego wizerunku rodzicielstwa z uwzględnieniem rodzicielstwa zastępczego oraz adopcji poprzez: Wojewódzki Dzień Rodzin spotkania rodzin adopcyjnych, kampanie społeczne, spoty, audycje i publikacje dotyczące adopcji, rodzicielstwa zastępczego, FAS/FASD, przeciwdziałania przemocy itp., konferencje tematyczne	<ul style="list-style-type: none"> Organizacje pozarządowe, Kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych – Podmioty wymienione w art. 3 ust 2 i 3 ustawy o pożytku publicznym i o wolontariacie statutowo działające w obszarze pomocy i integracji podmioty wyłonione w ramach Prawo Zamówień Publicznych media 	<ul style="list-style-type: none"> Rodzice i opiekunowie prawni Dzieci i młodzież Ogół społeczeństwa 	ROPS	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
2	Wspieranie aktywnego odpoczynku poprzez propagowanie różnych form wspólnego	<ul style="list-style-type: none"> Organizacje pozarządowe, Kościoły i związki wyznaniowe oraz 	<ul style="list-style-type: none"> Rodzice i opiekunowie prawni 	ROPS	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X

Lp.	Działanie	Beneficjenci	Grupa docelowa	Dysponent funduszy	Rok 2025				Rok 2026				Rok 2027			
					I. kw	II. kw	III. kw	IV. kw	I. kw	II. kw	III. kw	IV. kw	I. kw	II. kw	III. kw	IV. kw
	spędzania wolnego czasu skierowanych do dzieci, młodzieży oraz rodzin – również w aspekcie wielopokoleniowym	osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych – Podmioty wymienione w art. 3 ust 2 i 3 ustawy o pożytku publicznym i o wolontariacie statutowo działające w obszarze pomocy i integracji	<ul style="list-style-type: none"> Dzieci i młodzież 													
3	Rozwój usług wsparcia dla dzieci i młodzieży przebywającej w różnego rodzaju ośrodkach/instytucjach całodobowych	<ul style="list-style-type: none"> Administracja publiczna Organizacje społeczne i związki wyznaniowe Służby publiczne 	<ul style="list-style-type: none"> Dzieci i młodzież zagrożona ubóstwem lub wykluczeniem społecznym 	DW EFS	X	X										
4	Wsparcie procesu usamodzielnienia osób przebywających w placówkach całodobowych	<ul style="list-style-type: none"> Administracja publiczna Organizacje społeczne i związki wyznaniowe Służby publiczne 	<ul style="list-style-type: none"> Dzieci i młodzież zagrożona ubóstwem lub wykluczeniem społecznym 	DW EFS			X									
5	Działania ukierunkowane na łagodzenie skutków	<ul style="list-style-type: none"> Administracja publiczna 	<ul style="list-style-type: none"> Dzieci i młodzież zagrożona ubóstwem 	DW EFS	X	X										

Lp.	Działanie	Beneficjenci	Grupa docelowa	Dysponent funduszy	Rok 2025				Rok 2026				Rok 2027			
					I. kw	II. kw	III. kw	IV. kw	I. kw	II. kw	III. kw	IV. kw	I. kw	II. kw	III. kw	IV. kw
	społecznych ubóstwa , w tym działania integracyjne, aktywizacyjne, wspierające skierowane do dzieci i rodzin	<ul style="list-style-type: none"> Organizacje społeczne i związki wyznaniowe Służby publiczne 	<ul style="list-style-type: none"> lub wykluczeniem społecznym, Rodzina, w tym rodzina dysfunkcyjna lub rodzina przeżywająca trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo - wychowawczych 													
6	Upowszechnianie dostępu do informacji dot. instytucji, organizacji oraz wszelkich inicjatyw podmiotów działających w obszarze wsparcia rodziny w najbliższym jej środowisku lokalnym poprzez publikowanie i aktualizowanie „Informatora o poradniach specjalistycznych i punktach konsultacyjnych dla rodzin z województwa lubelskiego”,		<ul style="list-style-type: none"> Ogół społeczeństwa 	ROPS	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X

Lp.	Działanie	Beneficjenci	Grupa docelowa	Dysponent funduszy	Rok 2025				Rok 2026				Rok 2027			
					I. kw	II. kw	III. kw	IV. kw	I. kw	II. kw	III. kw	IV. kw	I. kw	II. kw	III. kw	IV. kw
	„Informatora o instytucjach działających na rzecz rozwiązywania problemów uzależnień oraz przeciwdziałania przemocy w rodzinie w województwie lubelskim”															
7	Wspieranie rozwoju różnych form pomocy świadczonych na rzecz rodzin przez placówki wsparcia dziennego w środowisku lokalnym	<ul style="list-style-type: none"> Organizacje pozarządowe, Kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych – Podmioty wymienione w art. 3 ust 2 i 3 ustawy o pożytku publicznym i o wolontariacie statutowo działające w obszarze pomocy i integracji 	<ul style="list-style-type: none"> Rodzice i opiekunowie prawni; Dzieci i młodzież 	ROPS	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
8	Wspieranie rozwoju specjalistycznych form pomocy: Regionalny Punkt Diagnostyki i	<ul style="list-style-type: none"> Rodzice i opiekunowie prawni, Dzieci i młodzież Specjaliści 	<ul style="list-style-type: none"> Rodzice i opiekunowie prawni, Dzieci i młodzież 	ROPS	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X

Lp.	Działanie	Beneficjenci	Grupa docelowa	Dysponent funduszy	Rok 2025				Rok 2026				Rok 2027			
					I. kw	II. kw	III. kw	IV. kw	I. kw	II. kw	III. kw	IV. kw	I. kw	II. kw	III. kw	IV. kw
	Terapii FAS/FASD w Lublinie															
9	Wspieranie działalności organizacji pozarządowych, wolontariatu oraz wszelkich podmiotów świadczących usługi skierowane do rodzin – w szczególności zagrożonych dysfunkcją lub wykluczeniem społecznym	<ul style="list-style-type: none"> Organizacje pozarządowe, Kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych – Podmioty wymienione w art. 3 ust 2 i 3 ustawy o pożytku publicznym i o wolontariacie statutowo działające w obszarze pomocy i integracji 	<ul style="list-style-type: none"> Rodzice i opiekunowie prawni, Dzieci i młodzież 	ROPS	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
10	Wspieranie inicjatyw mających na celu pozyskiwanie i przygotowywanie kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej i rodzinnego domu dziecka: - szkolenia dla kandydatów	<ul style="list-style-type: none"> Organizacje pozarządowe, Kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych – Podmioty wymienione w art. 3 ust 2 i 3 ustawy 	<ul style="list-style-type: none"> Kandydaci do pełnienia funkcji rodziny zastępczej i rodzinnego domu dziecka, instytucje prowadzące pracę z rodziną i ich pracownicy oraz osoby korzystające ze 	ROPS	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X

Lp.	Działanie	Beneficjenci	Grupa docelowa	Dysponent funduszy	Rok 2025				Rok 2026				Rok 2027			
					I. kw	II. kw	III. kw	IV. kw	I. kw	II. kw	III. kw	IV. kw	I. kw	II. kw	III. kw	IV. kw
	- kampanie społeczne i medialne, - spotkania informacyjne, - konferencje szkoleniowe	o pożytku publicznym i o wolontariacie statutowo działające w obszarze pomocy i integracji, • podmioty wyłonione w ramach PZP, • media	wsparcia tych instytucji.													
11	Wspieranie idei wzajemnej wymiany doświadczeń pomiędzy rodzinami zastępczymi, m.in. poprzez: - grupy wsparcia, - grupy psychoedukacyjne, - grupy samopomocowe, - Wojewódzki Dzień Rodzin	• Organizacje pozarządowe, Kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych – Podmioty wymienione w art. 3 ust 2 i 3 ustawy o pożytku publicznym i o wolontariacie statutowo działające w obszarze pomocy i integracji, • podmioty wyłonione w ramach PZP	• Rodzice i opiekunowie prawni, dzieci i młodzież	ROPS	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X

Lp.	Działanie	Beneficjenci	Grupa docelowa	Dysponent funduszy	Rok 2025				Rok 2026				Rok 2027			
					I. kw	II. kw	III. kw	IV. kw	I. kw	II. kw	III. kw	IV. kw	I. kw	II. kw	III. kw	IV. kw
12	Podnoszenie kompetencji zawodowych kadry poprzez profesjonalną superwizję oraz udział w szkoleniach o tematyce rodzinnej, prawnej, dotyczącej przemocy i uzależnień oraz innych, w tym dla przedstawicieli wymiaru sprawiedliwości	<ul style="list-style-type: none"> Organizacje pozarządowe, Kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych – Podmioty wymienione w art. 3 ust 2 i 3 ustawy o pożytku publicznym i o wolontariacie statutowo działające w obszarze pomocy i integracji, podmioty wyłonione w ramach PZP 	<ul style="list-style-type: none"> Pracownicy instytucji prowadzących pracę z rodziną oraz przedstawiciele wymiaru sprawiedliwości 	ROPS, FERS	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
13	Wspieranie procesu adopcji, poprzez: - działania edukacyjne, medialne, adresowane do pracowników PCPR, studentów, pracowników wymiaru sprawiedliwości, - organizowanie konferencji		<ul style="list-style-type: none"> Dzieci i młodzież zagrożona ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, Kandydaci na rodziców adopcyjnych i członkowie ich rodzin; Rodziny adopcyjne, Pracownicy PCPR, Studenci, 	ROPS	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X

Lp.	Działanie	Beneficjenci	Grupa docelowa	Dysponent funduszy	Rok 2025				Rok 2026				Rok 2027			
					I. kw	II. kw	III. kw	IV. kw	I. kw	II. kw	III. kw	IV. kw	I. kw	II. kw	III. kw	IV. kw
	dotyczących problematyki dziecka i rodziny		<ul style="list-style-type: none"> Pracownicy wymiaru sprawiedliwości 													
14	<p>- Upowszechnianie inicjatyw oraz dobrych praktyk podnoszących kompetencje opiekuńczo-wychowawcze rodzin adopcyjnych,</p> <p>- Wspieranie działań dotyczących pomocy: pedagogicznej, psychologicznej, prawnej, terapii, mediacji,</p> <p>- Organizowanie spotkań rodzin adopcyjnych, grup wsparcia, superwizji, Wojewódzkiego Dnia Rodzin, warsztatów i szkoleń specjalistycznych dotyczących traumy, więzi i przywiązania, przeciwdziałania przemocy;</p> <p>- organizowanie kampanii społecznych,</p>	<ul style="list-style-type: none"> Organizacje pozarządowe, Kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych – Podmioty wymienione w art. 3 ust 2 i 3 ustawy o pożytku publicznym i o wolontariacie statutowo działające w obszarze pomocy i integracji, podmioty wyłonione w ramach PZP, media 	<ul style="list-style-type: none"> Rodzice i opiekunowie prawni, Instytucje prowadzące pracę z rodziną i ich pracownicy oraz osoby korzystające ze wsparcia tych instytucji. 	ROPS	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X

Lp.	Działanie	Beneficjenci	Grupa docelowa	Dysponent funduszy	Rok 2025				Rok 2026				Rok 2027				
					I. kw	II. kw	III. kw	IV. kw	I. kw	II. kw	III. kw	IV. kw	I. kw	II. kw	III. kw	IV. kw	
	emisję spotów adopcyjnych																
15	Wspieranie inicjatyw mających na celu pozyskiwanie i przygotowywanie kandydatów do przysposobienia dziecka poprzez: kampanie społeczne, medialne, działania edukacyjne i promocyjne	<ul style="list-style-type: none"> • podmioty wyłonione w ramach PZP • JST 	<ul style="list-style-type: none"> • Kandydaci do przysposobienia dziecka, • Ogół społeczeństwa 	ROPS	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
16	Działania 7.6 Infrastruktura usług i integracji społecznej (typ projektu 1 a-e, 2) Priorytetu VII Lepsza dostępność do usług społecznych i zdrowotnych programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027, w tym mieszkania dla osób opuszczających placówki opiekuńczo-wychowawcze	<ul style="list-style-type: none"> • jednostki samorządu terytorialnego, ich związki, porozumienia i stowarzyszenia, • jednostki organizacyjne jednostek samorządu terytorialnego posiadające osobowość prawną, • kościoły i związki wyznaniowe oraz 	<ul style="list-style-type: none"> • dzieci i młodzież przebywające w pieczy zastępczej lub ją opuszczające, mieszkańcy obszarów o niezadawalającej dostępności do usług społecznych (w tym słabiej rozwiniętych gospodarczo i terenów wiejskich), osoby doświadczające przemocy, w tym przemocy domowej, osoby lub rodziny wykluczone lub 	DW EFRR	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X

Lp.	Działanie	Beneficjenci	Grupa docelowa	Dysponent funduszy	Rok 2025				Rok 2026				Rok 2027			
					I. kw	II. kw	III. kw	IV. kw	I. kw	II. kw	III. kw	IV. kw	I. kw	II. kw	III. kw	IV. kw
	(działanie w trakcie realizacji, po naborach).	osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych, organizacje pozarządowe.	zagrożone ubóstwem i wykluczeniem społecznym, w tym osoby uciekające z terenu Ukrainy, oraz otoczenie tych osób (m.in. rodzina, środowisko lokalne), osoby narażone na umieszczenie w instytucjach całodobowych lub przebywające w instytucjach całodobowych, osoby potrzebujące interwencji kryzysowej, osoby usamodzielniane (w tym osoby dorosłe), osoby usamodzielniane i opuszczające pieczę zastępczą, osoby w kryzysie bezdomności i zagrożone wykluczeniem mieszkaniowym, osoby wymagające wsparcia w codziennym funkcjonowaniu, osoby													

Lp.	Działanie	Beneficjenci	Grupa docelowa	Dysponent funduszy	Rok 2025				Rok 2026				Rok 2027			
					I. kw	II. kw	III. kw	IV. kw	I. kw	II. kw	III. kw	IV. kw	I. kw	II. kw	III. kw	IV. kw
			Z niepełnosprawnościami													
17	Realizacja projektu „Droga do rodziny. Od kandydata do rodzica adopcyjnego” w ramach Działania 8.8 Wsparcie rodziny i pieczy zastępczej (typ projektu 1 a-b,2,4,5) , Priorytetu VIII Zwiększanie spójności społecznej programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027	<ul style="list-style-type: none"> • jednostki organizacyjne jednostek samorządu terytorialnego posiadające osobowość prawną (PCPR) • organy władzy sądowniczej • podmioty wyłonione w ramach PZP 	500 osób z województwa lubelskiego związanych z procesem adopcji lub pracujących na jego rzecz, w tym: - potencjalni kandydaci na rodziców adopcyjnych (300 osób), - kandydaci na rodziców adopcyjnych (80 osób), - rodzice adopcyjni (50 osób), - kadra Ośrodka Adopcyjnego w Lublinie wraz z Przedstawicielstwami w Białej Podlaskiej, Chełmie i Zamościu (10 osób), - pracownicy podmiotów prowadzących pracę z rodziną oraz działania na rzecz systemu adopcyjnego (60 osób).	DW EFS		X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X

Obszar II. Rozwój usług w społeczności lokalnej dla osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu ze względu na wiek, chorobę lub niepełnosprawność oraz usług dla ich opiekunów i rodzin

1. Kluczowe wnioski z diagnozy:

- ✓ Niewystarczający rozwój usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych usług opiekuńczych, usług sąsiedzkich, asystencji osobistej dla osób z niepełnosprawnością i osób starszych.
- ✓ Brak wystarczającej liczby usług adresowanych do osób niesamodzielnych i ich rodzin, w tym opieki wytchnieniowej dla opiekunów.
- ✓ Zbyt mała liczba środowiskowych form wsparcia: rodzinnych domów pomocy, dziennych domów pobytu, środowiskowych domów samopomocy.
- ✓ Niewystarczająca liczba mieszkań wspomaganych, treningowych i innych mieszkań, w których oferowane są usługi społeczne oraz wsparcie osób je zamieszkujących.
- ✓ Zbyt mała liczba placówek o charakterze długoterminowym realizujących usługi poza dotychczasowymi realizowanymi w placówkach np. środowiskowe w miejscu zamieszkania.
- ✓ Niski udział osób z niepełnosprawnościami w życiu społecznym i zawodowym.
- ✓ Zbyt duża liczba barier architektonicznych, komunikacyjnych i transportowych występujących w środowisku lokalnym osób starszych i osób z niepełnosprawnością.
- ✓ Nadal zbyt duża liczba osób starszych i z niepełnosprawnościami umieszczanych w domach pomocy społecznej.

2. Założenia dotyczące deinstytucjonalizacji wynikające z wniosków z diagnozy

Usługi społeczne stanowią coraz bardziej istotny element polityki społecznej państwa, który realnie wpływa na podniesienie jakości życia osób i rodzin. Dostępność do tych usług, zarówno w zakresie wsparcia społecznego jak i profilaktyki, powinna być skierowana szczególnie na problemy i potrzeby grup społecznych zagrożonych wykluczeniem, takich jak m.in. osoby potrzebujące wsparcia ze względu na wiek, chorobę czy niepełnosprawność, ale także ich opiekunów i członków rodzin. Głównym celem deinstytucjonalizacji jest rozwój usług uwzględniających podmiotowość jednostki, świadczonych w środowisku zamieszkania, w warunkach domowych lub półstacjonarnych.

Wraz z obecnie występującym zjawiskiem starzenia się społeczeństwa oraz zwiększeniem odsetka osób starszych w populacji pojawia się konieczność tworzenia kompleksowego systemu wsparcia i dostarczania wyspecjalizowanych usług profilaktycznych, nakierowanych na jak najdłuższe podtrzymywanie ich niezależności i autonomii. Istotne jest zwiększanie liczby podmiotów funkcjonujących w środowisku lokalnym, które są w stanie zabezpieczać potrzeby osób niesamodzielnych i ze szczególnymi wymaganiami. Podstawowym celem działań na rzecz osób starszych, oprócz zapewnienia jak najdłuższej niezależności jest także troska o wysoką jakość życia oraz umożliwienie samodzielnego funkcjonowania w środowisku. Dalszy dynamiczny rozwój usług środowiskowych dla osób starszych takich jak np. kluby seniora czy dzienne domy pomocy społecznej pozwalają na podtrzymywanie relacji ze środowiskiem oraz jak najdłuższe zachowanie sprawności fizycznej, psychicznej i intelektualnej.

Wraz z przechodzeniem do kolejnych grup wiekowych wzrasta odsetek osób z niepełnosprawnościami. Polska zobowiązała się do podjęcia działań na rzecz osób z niepełnosprawnościami, ratyfikując w 2012 r. Konwencję o Prawach Osób Niepełnosprawnych sporządzoną w Nowym Jorku dnia 13 grudnia 2006 r. Zgodnie z art. 19 Konwencji osobom niepełnosprawnym przyznaje się prawo dostępu do „szerokiego zakresu usług wspierających świadczonych w domu lub w placówkach zapewniających zakwaterowanie oraz do innych usług wspierających, świadczonych w społeczności lokalnej, w tym do pomocy osobistej niezbędnej do życia i włączenia w społeczność oraz zapobiegającej izolacji i segregacji społecznej.”

Niepełnosprawność jest zjawiskiem powszechnym, co oznacza, że dotyczy osób ze zróżnicowanych grup, bez względu na wiek, płeć, miejsce zamieszkania, zawód czy status społeczno-ekonomiczny. W przypadku tej grupy osób szczególnie ważne jest zapewnienie równego udziału we wszystkich obszarach funkcjonowania społecznego, publicznego czy zawodowego. Kluczowego znaczenia nabierają m.in.: usługi opiekuńcze, usługi sąsiedzkie, wolontariat, usługi asystenta osobistego osoby niepełnosprawnej, teleopieka oraz infrastruktura środowiskowa, np. dzienne domy pomocy, kluby seniora czy mieszkania treningowe i wspomagane. Bardzo ważnym elementem zapobiegania wykluczeniu osób z niepełnosprawnościami z życia społecznego jest wsparcie w zakresie mieszkalnictwa oraz w procesie podejmowania aktywności zawodowej. Dostosowanie przestrzeni życiowej np. poprzez likwidację barier architektonicznych i technicznych w miejscu zamieszkania zdecydowanie wpływa na samodzielność oraz zwiększa szansę na udział w takich obszarach usług społecznych jak: kultura, sport, rekreacja czy turystyka. W aspekcie podjęcia aktywności zawodowej przez osobę z niepełnosprawnością zasadnicze znaczenie mają specjalnie powołane do tego instytucje, takie jak warsztaty terapii zajęciowej czy zakłady aktywności zawodowej ale także wsparcie w postaci pracy z asystentem lub trenerem pracy.

W kontekście zapewnienia wsparcia osobom o szczególnych potrzebach, które wymagają stałej opieki nie można zapomnieć o roli ich opiekunów, członkach rodzin oraz o trudnościach z jakimi się spotykają. W obecnym systemie krajowym wsparcie opiekunów osób zależnych przyjmuje formę przede wszystkim świadczeń pieniężnych, brakuje jednak swobodnego dostępu do rozwiązań, które odpowiadają na rzeczywiste problemy tej grupy. Sprawowanie domowej opieki nad osobą z ograniczoną sprawnością, jest zazwyczaj dużym obciążeniem i wyzwaniem, dlatego też kluczowy jest rozwój różnych form opieki wytchnieniowej. Jej zadaniem jest odciążenie członków rodzin lub opiekunów osób wymagających intensywnego wsparcia przez pomoc w codziennych obowiązkach lub zapewnienie czasowego zastępstwa w ich wykonywaniu. Dzięki takim rozwiązaniom opiekunowie zyskują czas, który mogą przeznaczyć na odpoczynek i regenerację, jak również na załatwienie niezbędnych spraw. W tym aspekcie ważne jest zapewnienie rzetelnych, pełnych i łatwo dostępnych informacji o świadczonych lokalnie usługach, z których osoby sprawujące opiekę mogą skorzystać.

Założenia przyjęte w Obszarze II RPD dla Województwa Lubelskiego wynikają z wizji określonej w Celu Strategicznym 2 i 3 Strategii Rozwoju Usług Społecznych do roku 2030 przygotowanej w Ministerstwie Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej. Cel strategiczny 2 dotyczy zbudowania skutecznego i trwałego systemu świadczącego usługi społeczne dla osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu, natomiast cel strategiczny 3 dotyczy włączenia społecznego osób z niepełnosprawnościami umożliwiającego życie w społeczności lokalnej niezależnie od stopnia sprawności.

Podejmowanie działań na rzecz rozwoju usług w społeczności lokalnej dla osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu ze względu na wiek, chorobę lub niepełnosprawność oraz usług dla ich opiekunów i rodzin jest tożsame z zasadami solidarności oraz racjonalności przedstawionymi w Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku, a także celem operacyjnym 4.3. - Włączenie i integracja społeczna. Stworzenie kompleksowego i skutecznego systemu usług jako efektu deinstytucjonalizacji jest procesem realizowanym w perspektywie wielu lat, dlatego też korzyści dla objętych działaniami grup społecznych przewidziane są w długookresowej perspektywie.

3. Rekomendacje

- ✓ Wspieranie działań skierowanych do mieszkańców województwa lubelskiego wymagających pomocy w codziennym funkcjonowaniu ze względu na specyficzne potrzeby, ze szczególnym

uwzględnieniem rozwiązań gwarantujących tym osobom niezależne i samodzielne funkcjonowanie. Nieograniczony i powszechny dostęp do usług świadczonych w środowisku zamieszkania czy środowisku lokalnym powinien wpłynąć na zmniejszenie popytu na usługi stacjonarnej opieki długoterminowej.

- ✓ Wspieranie działań podejmowanych w ramach procesu deinstytucjonalizacji wzmocniających rozwój sektora ekonomii społecznej jako dostawcy usług społecznych umożliwiających samodzielne i niezależne funkcjonowanie osobom potrzebującym wsparcia.
- ✓ Rozwijanie usług środowiskowych jako rzeczywistego priorytetu w lokalnej polityce społecznej oraz budżetach gmin, które umożliwią personalizację i indywidualizację potrzeb osób wymagających wsparcia.
- ✓ Zwiększanie środków finansowych przeznaczonych na organizowanie usług opiekuńczych, specjalistycznych usług opiekuńczych oraz opieki wytchnieniowej.
- ✓ Promowanie projektów realizujących zasadę deinstytucjonalizacji usług społecznych, które będą uwzględniały szerokie spektrum źródeł finansowania takie jak unijne, krajowe, prywatne.
- ✓ Rozszerzenie oferty placówek o charakterze długoterminowym o usługi realizowane poza dotychczasowymi np. środowiskowe, w miejscu zamieszkania, mieszkania treningowe i wspomagane i inne mieszkania w których oferowane są usługi społeczne oraz wsparcie osób je zamieszkujących.
- ✓ Zapewnienie wysokiej jakości wystandaryzowanych usług społecznych, świadczonych przez kadrę posiadającą ukończony odpowiedni kurs i doświadczenie w pracy: zawodowe lub wolontarystyczne.
- ✓ Zwiększenie liczby podmiotów funkcjonujących w środowisku lokalnym świadczących usługi w społeczności lokalnej w celu zabezpieczenia potrzeb osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu.
- ✓ Zwiększenie zaangażowania organizacji pozarządowych w działania w zakresie rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz innych form pomocy dla osób potrzebujących wsparcia poprzez m.in. organizację przez samorządy otwartych konkursów w tym zakresie
- ✓ Zwiększanie świadomości i poszerzenie dialogu z rodzinami i opiekunami na temat usług umożliwiających samodzielne i niezależne funkcjonowanie osób starszych i z niepełnosprawnościami, poprawa dostępu do informacji na temat form wsparcia w środowisku lokalnym.
- ✓ Rozwijanie e-usług i cyfryzacji placówek w zakresie wykorzystania technologii jako standardu teleopieki domowej oraz kontaktu zdalnego uzupełniającego usługi świadczone osobiście.
- ✓ Zapewnienie rzetelnych i pełnych informacji o dostępnych lokalnie usługach poprzez np., tworzenie map usług w danej gminie lub powiecie.
- ✓ Wspieranie rozwoju wolontariatu odpowiadającego na potrzeby osób z ograniczoną sprawnością.
- ✓ Wsparcie polityki mieszkaniowej jako kluczowego obszaru w procesie deinstytucjonalizacji i włączenia społecznego osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Jej istotnym elementem jest rozwój mieszkalnictwa wspomaganego i treningowego oraz innych form mieszkań, w których oferowane są usługi społeczne świadczone w społeczności lokalnej oraz wsparcie osób je zamieszkujących.

4. CEL (do 2030 r.)

Stworzenie kompleksowego i skutecznego systemu usług społecznych dla osób potrzebujących wsparcia ze względu na wiek, stan zdrowia lub niepełnosprawność oraz ich opiekunów i rodzin, w codziennym funkcjonowaniu w społeczności lokalnej.

5. Rezultaty planowane do osiągnięcia przez samorząd województwa w okresie realizacji danego Planu:

1. Zwiększenie dostępności do usług społecznych (m.in. usług opiekuńczych, specjalistycznych usług opiekuńczych, usług sąsiedzkich, opieki wytchnieniowej, asystencji osobistej, opieki medycznej w domu).
2. Wzrost liczby gmin, które utworzyły placówki wsparcia o charakterze dziennym (dienne domy pobytu, kluby seniora, środowiskowe domy samopomocy, mieszkania treningowe i wspomagane, dzienne domy opieki medycznej, rodzinne domy pomocy)
3. Zwiększenie liczby domów pomocy społecznej, które wprowadziły badania okresowej oceny możliwości usamodzielnienia mieszkańca.
4. Wzrost liczby osób, które opuściły opiekę instytucjonalną.
5. Wzrost liczby centrów usług społecznych świadczących usługi środowiskowe na rzecz osób w podeszłym wieku i z niepełnosprawnością.
6. Wzrost liczby organizacji pozarządowych, które otrzymały wsparcie finansowe na realizację zadań publicznych z zakresu wspierania aktywizacji osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.
7. Wzrost liczby mieszkań treningowych i wspomaganych z koszykiem usług dostosowanych do indywidualnych potrzeb osoby z niepełnosprawnością i/lub w podeszłym wieku.
8. Zwiększenie liczby jednostek samorządu terytorialnego, w których realizowano usługi wytchnieniowe.
9. Zwiększenie liczby zakładów aktywności zawodowej w województwie lubelskim.
10. Zwiększenie liczby osób z niepełnosprawnościami zatrudnionych w zakładach aktywności zawodowej funkcjonujących w województwie lubelskim.

11. Wskaźniki:

Tabela 4. Wskaźniki realizacji działań w ramach obszaru II - Rozwój usług w społeczności lokalnej dla osób potrzebujących wsparcia

Lp.	Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (stan na koniec 2027 r.)
1	Liczba osób objętych usługami w społeczności lokalnej w ramach Projektu Polityka Senioralna EFS+	-	7114
2	Liczba DPS, w których wprowadzono badania okresowej oceny możliwości usamodzielnienia mieszkańca w okresie realizacji Planu	-	7
3	Liczba osób, które opuściły opiekę instytucjonalną w okresie realizacji Planu	-	30
4	Liczba gmin, w których zostały utworzone CUS świadczące usługi na rzecz osób starszych i z niepełnosprawnościami	5	20
5	Liczba zakładów aktywności zawodowej w województwie lubelskim	9	11
6	Liczba osób z niepełnosprawnościami zatrudnionych w zakładach aktywności zawodowej	359	439
7	Liczba organizacji pozarządowych, które otrzymały wsparcie finansowe na realizację zadań publicznych z zakresu wspierania aktywizacji osób starszych i z niepełnosprawnością	67	80
8	Liczba funkcjonujących mieszkań treningowych i wspomaganych, w tym dla osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu	105	115

12. Działania wraz z harmonogramem

Tabela 5. Działania wraz z harmonogramem w ramach obszaru II - Rozwój usług w społeczności lokalnej dla osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu ze względu na wiek, chorobę lub niepełnosprawność oraz usług dla ich opiekunów i rodzin

Lp	Działanie	Beneficjenci	Adresaci	Dysponent funduszy	Rok 2025				Rok 2026				Rok 2027				
					I kw	II kw	III kw	IV kw	I kw	II kw	III kw	IV kw	I kw	II kw	III kw	IV kw	
1	<p>Projekty w zakresie:</p> <p>a) rozwoju usług opiekuńczych świadczonych w społeczności lokalnej, w formach dziennych i całodobowych,</p> <p>b) wsparcia tworzenia warunków i usług w zakresie opieki osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu w miejscu zamieszkania,</p> <p>c) wsparcia opiekunów faktycznych</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Administracja publiczna • Służby publiczne • Instytucje nauki i edukacji • Organizacje społeczne i związki wyznaniowe • Przedsiębiorstwa • Instytucje ochrony zdrowia 	<ul style="list-style-type: none"> • Osoby lub rodziny zagrożone ubóstwem i wykluczeniem społecznym oraz otoczenie tych osób (w tym opiekunowie faktyczni); • Osoby z niepełnosprawnością oraz ich otoczenie 	DW EFS		X											

Lp	Działanie	Beneficjenci	Adresaci	Dysponent funduszy	Rok 2025				Rok 2026				Rok 2027					
					I kw	II kw	III kw	IV kw	I kw	II kw	III kw	IV kw	I kw	II kw	III kw	IV kw		
	(nieformalnych) osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu, w tym opieka wytchnieniowa, poradnictwo, kształcenie potrzebne do opieki d) szkolenia kadr na potrzeby świadczenia usług w społeczności lokalnej																	
2	Rozwój usług asystenckich wspierających aktywność społeczną, edukacyjną lub zawodową osób z niepełnosprawnościami	<ul style="list-style-type: none"> • Administracja publiczna • Służby publiczne • Instytucje nauki i edukacji • Organizacje społeczne i związki wyznaniowe • Przedsiębiorstwa 	<ul style="list-style-type: none"> • Osoby lub rodziny zagrożone ubóstwem i wykluczeniem społecznym oraz otoczenie tych osób (w 	DW EFS		X												

Lp	Działanie	Beneficjenci	Adresaci	Dysponent funduszy	Rok 2025				Rok 2026				Rok 2027				
					I kw	II kw	III kw	IV kw	I kw	II kw	III kw	IV kw	I kw	II kw	III kw	IV kw	
		<ul style="list-style-type: none"> Instytucje ochrony zdrowia 	tym opiekunowie faktyczni); <ul style="list-style-type: none"> Osoby z niepełnosprawnością oraz ich otoczenie 														
3	Projekty w zakresie wsparcia dla tworzenia lub funkcjonowania placówek świadczących usługi społeczne w społeczności lokalnej i ich usług, w tym CUS	<ul style="list-style-type: none"> Administracja publiczna Służby publiczne 	<ul style="list-style-type: none"> Osoby lub rodziny zagrożone ubóstwem i wykluczeniem społecznym oraz otoczenie tych osób (w tym opiekunowie faktyczni); Osoby z niepełnosprawnością oraz ich otoczenie 	DW EFS			X			X							
4	Projekty w zakresie: a) wsparcia tworzenia i funkcjonowania	<ul style="list-style-type: none"> Jednostka samorządu terytorialnego i/lub jednostka organizacyjna 	<ul style="list-style-type: none"> Osoby potrzebujące wsparcia w codziennym 	DW EFS				X	X								

Lp	Działanie	Beneficjenci	Adresaci	Dysponent funduszy	Rok 2025				Rok 2026				Rok 2027				
					I kw	II kw	III kw	IV kw	I kw	II kw	III kw	IV kw	I kw	II kw	III kw	IV kw	
	<p>mieszkań treningowych i wspomaganych, w tym wsparcie kadry tych mieszkań oraz innych rozwiązań łączących wsparcie społeczne i mieszkaniowe,</p> <p>b) wsparcia procesu usamodzielnienia osób przebywających w placówkach całodobowych.</p>	<p>działająca w imieniu tej jednostki; związek lub porozumienie lub stowarzyszenie jednostek samorządu terytorialnego</p> <ul style="list-style-type: none"> • Podmiot świadczący usługi społeczne • Podmiot wymieniony w art. 3 ust 2 i 3 ustawy o pożytku publicznym i o wolontariacie (Dz. U. z 2025 r. poz. 1338) statutowo działający w obszarze pomocy i integracji społecznej • Instytucja pomocy i integracji społecznej • Podmiot ekonomii społecznej 	<p>funkcjonowaniu</p> <ul style="list-style-type: none"> • Osoby narażone na umieszczenie w instytucjach całodobowych lub przebywające w instytucjach całodobowych • Osoby z niepełnosprawnościami i ich otoczenie (m.in. rodzina, środowisko lokalne) • Osoby zagrożone wykluczeniem społecznym 														

Lp	Działanie	Beneficjenci	Adresaci	Dysponent funduszy	Rok 2025				Rok 2026				Rok 2027				
					I kw	II kw	III kw	IV kw	I kw	II kw	III kw	IV kw	I kw	II kw	III kw	IV kw	
5	Projekty w zakresie wsparcia procesu deinstytucjonalizacji instytucji całodobowych	<ul style="list-style-type: none"> Jednostka samorządu terytorialnego, jednostka organizacyjna posiadająca osobowość prawną; działająca w imieniu jednostki samorządu terytorialnego, związek lub porozumienie lub stowarzyszenie jednostek samorządu terytorialnego 	<ul style="list-style-type: none"> Kadra realizująca działania w obszarze usług społecznych Migranci i ich otoczenie Osoby z niepełnosprawnościami i ich otoczenie (m.in. rodzina środowisko lokalne) Osoby zagrożone wykluczeniem społecznym 	DW EFS					X								
6	Nabór wniosków na wspieranie podmiotów służących rehabilitacji osób z niepełnosprawnością w tworzeniu miejsc pozabawionych	<ul style="list-style-type: none"> Podmioty nie będące przedsiębiorcami 	<ul style="list-style-type: none"> Osoby z niepełnosprawnością i ich otoczenie 	ROPS				X				X					X

Lp	Działanie	Beneficjenci	Adresaci	Dysponent funduszy	Rok 2025				Rok 2026				Rok 2027				
					I kw	II kw	III kw	IV kw	I kw	II kw	III kw	IV kw	I kw	II kw	III kw	IV kw	
	barier architektonicznych w celu poszerzenia działalności w środowisku lokalnym																
7	Wspieranie funkcjonowania i tworzenia ZAZ które zwiększają aktywność społeczną i zawodową osób z niepełnosprawnością	<ul style="list-style-type: none"> Gmina, powiat, fundacja, stowarzyszenie lub inna organizacja społeczna, której statutowym zadaniem jest rehabilitacja zawodowa i społeczna osób z niepełnosprawnością 	<ul style="list-style-type: none"> Osoby z niepełnosprawnością i ich otoczenie 	ROPS	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
8	Konkurs ofert na wspieranie realizacji zadań publicznych z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób z niepełnosprawnością	<ul style="list-style-type: none"> Organizacje pozarządowe oraz podmioty wymienione w art. 3 ust 3 ustawy o pożytku publicznym i o wolontariacie 	<ul style="list-style-type: none"> Osoby z niepełnosprawnością i ich otoczenie 	ROPS	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
9	Konkurs ofert na wspieranie realizacji zadań publicznych	<ul style="list-style-type: none"> Organizacje pozarządowe oraz podmioty 	<ul style="list-style-type: none"> Osoby lub rodziny wykluczone 	ROPS	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X

Lp	Działanie	Beneficjenci	Adresaci	Dysponent funduszy	Rok 2025				Rok 2026				Rok 2027					
					I kw	II kw	III kw	IV kw	I kw	II kw	III kw	IV kw	I kw	II kw	III kw	IV kw		
	na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym ze szczególnym uwzględnieniem osób starszych (zlecenie zadań NGO)	wymienione w art. 3 ust 3 ustawy o pożytku publicznym i o wolontariacie	lub zagrożone ubóstwem i wykluczeniem społecznym oraz otoczenie tych osób (w tym opiekunowie faktyczni)															
10	Organizacja konkursów: „Aktywny Senior” i „Gmina przyjazna Seniorom”	<ul style="list-style-type: none"> • JST i ich jednostki organizacyjne • Podmioty świadczące usługi społeczne • Organizacje pozarządowe oraz podmioty wymienione w art. 3 ust 3 ustawy o pożytku publicznym i o wolontariacie, statutowo działające w obszarze pomocy i integracji społecznej, 	<ul style="list-style-type: none"> • Osoby powyżej 60 roku życia • Samorząd terytorialny szczebla gminnego 	ROPS		X	X			X	X			X	X			

Lp	Działanie	Beneficjenci	Adresaci	Dysponent funduszy	Rok 2025				Rok 2026				Rok 2027			
					I kw	II kw	III kw	IV kw	I kw	II kw	III kw	IV kw	I kw	II kw	III kw	IV kw
		<ul style="list-style-type: none"> • Instytucje pomocy i integracji społecznej 														
11	Organizacja „Wojewódzkiego Dnia Rodzin”	<ul style="list-style-type: none"> • Podmioty świadczące usługi społeczne • Organizacje pozarządowe oraz podmioty wymienione w art. 3 ust 3 ustawy o pożytku publicznym i o wolontariacie, statutowo działające w obszarze pomocy i integracji społecznej • PES 	<ul style="list-style-type: none"> • Osoby lub rodziny wykluczone lub zagrożone ubóstwem i wykluczeniem społecznym oraz otoczenie tych osób (w tym opiekunowie faktyczni), • Seniorzy, • Rodziny zastępcze i adopcyjne 	ROPS			X				X				X	
12	Udział w programie Ogólnopolska Karta Seniora	<ul style="list-style-type: none"> • ROPS 	<ul style="list-style-type: none"> • Osoby w wieku 60+ 	Stowarzyszenie MANKO Międzynarodowy Instytut Rozwoju Społecznego	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X

Lp	Działanie	Beneficjenci	Adresaci	Dysponent funduszy	Rok 2025				Rok 2026				Rok 2027				
					I kw	II kw	III kw	IV kw	I kw	II kw	III kw	IV kw	I kw	II kw	III kw	IV kw	
				o w Krakowie													
13	<p>Realizacja projektu Polityka senioralna EFS +</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Tworzenie warunków i usług w zakresie opieki nad osobami potrzebującymi wsparcia w codziennym funkcjonowaniu w miejscu zamieszkania 2. Wsparcie opiekunów faktycznych (nieformalnych) osób potrzebujących wsparcia w codziennym 	<ul style="list-style-type: none"> • Jednostki organizacyjne działające w imieniu jednostek samorządu terytorialnego 	<ul style="list-style-type: none"> • Osoby lub rodziny wykluczone lub zagrożone ubóstwem i wykluczeniem społecznym oraz otoczenie tych osób (w tym opiekunowie faktyczni), • Seniorzy 65+ 	ROPS	X	X	X	X	X	X							

Lp	Działanie	Beneficjenci	Adresaci	Dysponent funduszy	Rok 2025				Rok 2026				Rok 2027				
					I kw	II kw	III kw	IV kw	I kw	II kw	III kw	IV kw	I kw	II kw	III kw	IV kw	
	funkcjonowaniu W ramach powyższych punktów przewiduje się jako uzupełnienie tych działań szkolenie kadr na potrzeby świadczenia usług w społeczności lokalnej																
	Działania 7.6 Infrastruktura usług i integracji społecznej Priorytetu VII Lepsza dostępność do usług społecznych i zdrowotnych programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 w szczególności typ projektu: 1 c) robót budowlanych i wyposażenia infrastruktury na potrzeby realizacji	<ul style="list-style-type: none"> Jednostki samorządu terytorialnego, ich związki, porozumienia i stowarzyszenia Jednostki organizacyjne jednostek samorządu terytorialnego posiadające osobowość prawną Kościóły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i 	<ul style="list-style-type: none"> dzieci i młodzież przebywające w pieczy zastępczej lub ją opuszczające, mieszkańcy obszarów o niezadawalającej dostępności do usług społecznych (w tym słabiej rozwiniętych gospodarczo 	DW EFRR				X	X	X	X	X	X	X	X	X	X

Lp	Działanie	Beneficjenci	Adresaci	Dysponent funduszy	Rok 2025				Rok 2026				Rok 2027			
					I kw	II kw	III kw	IV kw	I kw	II kw	III kw	IV kw	I kw	II kw	III kw	IV kw
	<p>usług w społeczności lokalnej w szczególności na rzecz osób z niepełnosprawnościami, przewlekle chorych i osób starszych w powiązaniu z działaniami EFS+ w ramach rozwoju usług społecznych i zdrowotnych w CS 4k)</p> <p>- w tym dla osób starszych i z niepełnosprawnościami.</p> <p>Działanie w trakcie realizacji, po naborach.</p>	<p>związków wyznaniowych</p> <ul style="list-style-type: none"> Organizacje pozarządowe 	<p>i terenów wiejskich), osoby doświadczające przemocy, w tym przemocy w rodzinie, osoby lub rodziny wykluczone lub zagrożone ubóstwem i wykluczeniem społecznym, w tym osoby uciekające z terenu Ukrainy, oraz otoczenie tych osób (m.in. rodzina, środowisko lokalne), osoby narażone na umieszczenie w</p>													

Lp	Działanie	Beneficjenci	Adresaci	Dysponent funduszy	Rok 2025				Rok 2026				Rok 2027					
					I kw	II kw	III kw	IV kw	I kw	II kw	III kw	IV kw	I kw	II kw	III kw	IV kw		
			instytucjach całodobowych lub przebywających w instytucjach całodobowych, osoby potrzebujące interwencji kryzysowej, osoby usamodzielniane (w tym osoby dorosłe), osoby usamodzielniane i opuszczające pieczę zastępczą, osoby w kryzysie bezdomności i zagrożone wykluczeniem mieszkaniowym, osoby wymagające wsparcia w															

Lp	Działanie	Beneficjenci	Adresaci	Dysponent funduszy	Rok 2025				Rok 2026				Rok 2027				
					I kw	II kw	III kw	IV kw	I kw	II kw	III kw	IV kw	I kw	II kw	III kw	IV kw	
			codziennym funkcjonowaniu, osoby z niepełnosprawnościami														
14	Działanie 8.01 Aktywizacja społeczna i zawodowa, nabór dotyczący wspierania aktywnego włączenia społecznego programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 w szczególności typ projektu: 2. Kompleksowe programy na rzecz aktywizacji społecznej i zawodowej osób z niepełnosprawnościami, w szczególności wykorzystujące instrumenty	<ul style="list-style-type: none"> Jednostki Samorządu Terytorialnego Podmioty ekonomii społecznej Instytucje rynku pracy Organizacje pozarządowe 	<ul style="list-style-type: none"> Osoby z niepełnosprawnością i ich otoczenie 	WUP				X	X	X	X	X	X	X	X	X	X

Lp	Działanie	Beneficjenci	Adresaci	Dysponent funduszy	Rok 2025				Rok 2026				Rok 2027				
					I kw	II kw	III kw	IV kw	I kw	II kw	III kw	IV kw	I kw	II kw	III kw	IV kw	
	aktywizacji społecznej, zawodowej, edukacyjnej i zdrowotnej, z uwzględnieniem potrzeb w zakresie asystencji osobistej, w tym także w ramach podmiotów reintegracyjnych (WTZ, ZAZ, CIS, KIS) włącznie z tworzeniem nowych podmiotów, za wyjątkiem WTZ.																

Obszar III. Rozwój usług w społeczności lokalnej dla osób z problemami zdrowia psychicznego i uzależnieniami

1. Kluczowe wnioski z diagnozy:

- ✓ W województwie lubelskim w 2024 roku z opieki psychiatrycznej i leczenia uzależnień skorzystało 120,8 tys. dorosłych oraz 19,8 tys. dzieci i młodzieży. W porównaniu z rokiem 2019 liczba pacjentów dorosłych wzrosła o 42%, a liczba pacjentów małoletnich ponad dwukrotnie.
- ✓ Nierównomierny dostęp do opieki psychiatrycznej w regionie, w szczególności ograniczony dostęp do świadczeń opieki psychiatrycznej dla mieszkańców wsi.
- ✓ Trudności w dostępie do poradni psychologiczno-pedagogicznych (długi czas oczekiwania)
- ✓ Brak dostępu do kompleksowego leczenia psychiatrycznego dzieci i młodzieży.
- ✓ Niewystarczająca dostępność środowiskowych form wsparcia, w tym mieszkań treningowych, wspomaganych i innych form mieszkaniowych dla osób z problemami zdrowia psychicznego i uzależnieniami.
- ✓ Systematycznie zwiększają się zasoby instytucjonalne w zakresie oparcia społecznego: rośnie liczba środowiskowych domów samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi, podejmowane są działania na rzecz poprawy standardu mieszkań wspomaganych i treningowych, rośnie potencjał organizacji pozarządowych i grup samopomocowych.
- ✓ Obserwuje się tendencję do zmniejszenia ilości gmin świadczących specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób chorujących psychicznie, które są istotnym wsparciem dla osób z zaburzeniami psychicznymi w środowisku lokalnym.
- ✓ W województwie lubelskim funkcjonuje systemowe wsparcie w zakresie redukcji szkód dla osób uzależnionych, przy czym kluczowe znaczenie ma zapewnienie warunków dla jego nieprzerwanego funkcjonowania, w tym stabilności finansowej jako istotnego elementu ciągłości działań pomocowych w tym obszarze.
- ✓ Kluczowym wyzwaniem wsparcia osób z problemami psychicznymi i uzależnieniami - poza dostępnością i jakością usług – jest łączenie usług sektora pomocy społecznej, zdrowia i edukacji.

2. Założenia dotyczące deinstytucjonalizacji wynikające z wniosków z diagnozy

Kluczowym dla Samorządu Województwa Lubelskiego jest wsparcie działań na rzecz szeroko rozumianego procesu deinstytucjonalizacji, a więc rozwoju usług środowiskowych jak najbliżej miejsca zamieszkania. W działalności wszystkich podmiotów zaangażowanych we wsparcie osób z zaburzeniami psychicznymi i uzależnieniami należy zwrócić szczególną uwagę na kwestię dostępności do profesjonalnej pomocy zarówno w zakresie usług zdrowotnych, jak i dostępie do informacji, specjalistycznego poradnictwa, interwencji kryzysowej, usług ośrodków wsparcia, ale także stałego wzmocnienia kwalifikacji kadry pracującej z osobami w kryzysie psychicznym i ich rodzinami.

Celem takiego kierunku działań jest ograniczenie liczby hospitalizacji z powodu zaburzeń psychicznych i uzależnień, ograniczenie liczby osób przebywających w domach pomocy społecznej dla osób z zaburzeniami psychicznymi oraz poszerzenie oferty pomocowej jak najbliżej odbiorcy usług, w środowisku lokalnym. Oferta ta ma pozwolić na wybór usług uwzględniających podmiotowość jednostki, jej indywidualne potrzeby i możliwość pełnienia przez nią dotychczasowych ról społecznych.

Zgodnie z klasyfikacją ICD-10 uzależnienia (np. od alkoholu, narkotyków, hazardu) są traktowane jako zaburzenia psychiczne i behawioralne. W praktyce klinicznej osoby uzależnione wymagają wsparcia psychiatrycznego, psychologicznego i społecznego, jednak w dokumentach strategicznych i systemowych (np. Strategia Rozwoju Usług Społecznych, RPDI, programy EFS+) są one ujmowane jako odrębna grupa docelowa, obok osób z zaburzeniami psychicznymi.

Dlatego w RPDI działania na rzecz osób uzależnionych są planowane równolegle z działaniami na rzecz osób z zaburzeniami psychicznymi, z uwzględnieniem wspólnych obszarów interwencji, takich jak:

- 🕒 rozwój usług środowiskowych (mieszkania treningowe, wspomagane, kluby samopomocy, CUS, centra redukcji szkód itp.)
- 🕒 integracja usług społecznych i zdrowotnych
- 🕒 interwencja kryzysowa i poradnictwo specjalistyczne,
- 🕒 wsparcie i szkolenie kadry
- 🕒 reintegracja społeczna i/lub zawodowa.

Takie podejście umożliwia spójne planowanie i monitorowanie działań, przy jednoczesnym zachowaniu specyfiki potrzeb obu grup.

Proces deinstytucjonalizacji usług dla osób z zaburzeniami psychicznymi i uzależnieniami jest złożonym i wieloaspektowym przedsięwzięciem, wymagającym zaangażowania różnych sektorów i interesariuszy. Obejmuje on m.in.:

- ✓ przeniesienie ciężaru opieki z dużych instytucji na rzecz usług świadczonych w społeczności lokalnej, co pozwala na bardziej indywidualne podejście do potrzeb osób z zaburzeniami psychicznymi i uzależnieniami;
- ✓ rozwój usług środowiskowych (np. środowiskowe domy samopomocy, kluby samopomocy, kręgi wsparcia, usługi sąsiedzkie, opieka wychnieniowa, mieszkania treningowe i wspomagane), wspierających samodzielność i integrację społeczną;
- ✓ wzmocnienie opieki ambulatoryjnej i wsparcia dziennego, umożliwiających korzystanie z pomocy bez konieczności opuszczania środowiska zamieszkania;
- ✓ zwiększenie dostępności do specjalistycznych usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania, szczególnie dla osób wymagających intensywnego wsparcia;
- ✓ promowanie zatrudnienia wspomaganego, działalności warsztatów terapii zajęciowej, zakładów aktywności zawodowej oraz innych podmiotów ekonomii społecznej, sprzyjających aktywizacji zawodowej i społecznej;
- ✓ współpracę z organizacjami pozarządowymi, które odgrywają istotną rolę w świadczeniu usług wsparcia i integracji społecznej dla osób z problemami zdrowia psychicznego i uzależnieniami;
- ✓ edukację i szkolenia dla kadr pomocy społecznej i zdrowotnej, zapewniające wysoką jakość świadczonych usług;
- ✓ monitorowanie i ewaluację procesów deinstytucjonalizacji, umożliwiające bieżącą ocenę efektywności działań i wprowadzanie korekt.

Proces ten ma na celu nie tylko poprawę jakości życia osób z zaburzeniami psychicznymi i uzależnieniami, ale także zmianę społecznego postrzegania tych osób, promowanie ich praw i godności oraz zapewnienie im pełnego uczestnictwa w życiu społecznym. Jest to zadanie wymagające czasu, zasobów i współpracy wielu podmiotów, przynoszące długofalowe korzyści zarówno dla osób bezpośrednio zainteresowanych, jak i dla całego społeczeństwa.

W procesie deinstytucjonalizacji kluczowe znaczenie ma także rozwój kompetencji kadry pracującej w mieszkaniach wspomaganych i treningowych, w tym szkolenia z zakresu pracy środowiskowej, wsparcia osób z zaburzeniami psychicznymi i uzależnieniami oraz pracy z rodziną doświadczającą kryzysu psychicznego lub uzależnienia.

3. Rekomendacje

- ✓ Rozwój usług w miejscu zamieszkania, w szczególności specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi;
- ✓ Rozwój dziennych form pomocy i wsparcia, zwłaszcza na terenach wiejskich – upowszechnianie działalności ośrodków wsparcia, w tym środowiskowych domów samopomocy oraz mieszkań wspomaganych i treningowych, w tym wsparcie kadry tych mieszkań oraz innych rozwiązań łączących wsparcie społeczne i mieszkaniowe;
- ✓ Rozszerzenie oferty placówek o charakterze długoterminowym o usługi realizowane poza dotychczasowymi np. środowiskowe, w miejscu zamieszkania, mieszkania treningowe i wspomagane i inne mieszkania, w których oferowane są usługi społeczne oraz wsparcie osób je zamieszkujących;
- ✓ Rozwój form wsparcia o charakterze samopomocowym – klubów samopomocy, kręgów wsparcia, grup samopomocowych poprzez inicjowanie, promowanie do powstawania tego typu rozwiązań
- ✓ Stałe wzmacnianie kompetencji kadry realizującej usługi na rzecz osób z doświadczeniem kryzysu psychicznego i uzależnień;
- ✓ Wspieranie podmiotów (w tym, organizacji pozarządowych i podmiotów ekonomii społecznej) świadczących usługi społeczne dla osób w kryzysie psychicznym oraz uzależnionych;
- ✓ Wspieranie rozwoju specjalistycznego poradnictwa, w szczególności poprzez wspieranie rozwoju centrów usług społecznych i ośrodków interwencji kryzysowej/punktów interwencji kryzysowej.
- ✓ Rozwój Regionalnego Centrum Zdrowia Psychicznego Dzieci i Młodzieży.
- ✓ Wspieranie ciągłości funkcjonowania Centrum Redukcji Szkód w Lublinie dla osób uzależnionych.

4. CEL do 2030 r.:

Poprawa dostępu do kompleksowych form opieki psychiatrycznej i pozamedycznego oparcia społecznego dla dzieci i młodzieży oraz dorosłych doświadczających kryzysu psychicznego oraz osób uzależnionych.

5. Rezultaty planowane do osiągnięcia przez samorząd województwa w okresie realizacji danego Planu wraz ze wskaźnikami:

- Zapewnienie dostępności do co najmniej 5 mieszkań wspomaganych/treningowych, w tym dla osób z doświadczeniem kryzysu psychicznego oraz osób uzależnionych, dostosowanych do ich indywidualnych potrzeb.
- Funkcjonowanie 20 centrów usług społecznych, w których katalog usług obejmuje wsparcie dla osób z zaburzeniami psychicznymi i uzależnionych.
- Podniesienie kompetencji zawodowych 50 pracowników rocznie, realizujących usługi społeczne na rzecz osób z zaburzeniami psychicznymi i uzależnionych.

- Zwiększenie liczby gmin, które uruchomiły specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób z zaburzeniami psychicznymi i uzależnieniami — zgodnie z lokalnymi diagnozami potrzeb.
- Zwiększenie liczby gmin, które zapewniły dostęp do dziennych form pobytu i wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi i uzależnionych.
- Zwiększenie dostępności usług opiekuńczych i dziennych form wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi — mierzone liczbą osób, które skorzystały z usług w odpowiedzi na zidentyfikowane potrzeby.
- Wspieranie funkcjonowania Centrum Redukcji Szkód w Lublinie jako miejsca dostępnego dla osób uzależnionych, oferującego kompleksowe wsparcie — mierzone liczbą osób, które skorzystały z oferty w odpowiedzi na potrzeby.
- Rozwój usług specjalistycznych i interwencyjnych dla osób doświadczających kryzysu (w tym wsparcie tworzenia i rozwoju ośrodków interwencji kryzysowej i punktów interwencji kryzysowej);
- Wsparcie finansowe organizacji pozarządowych działających na rzecz wsparcia osób z doświadczeniem kryzysu psychicznego i osób uzależnionych;
- Upowszechnianie informacji o dostępnych formach opieki zdrowotnej, pomocy społecznej i aktywizacji zawodowej dla osób z doświadczeniem kryzysu psychicznego i uzależnionych

6. Wskaźniki:

Tabela 6. Wskaźniki realizacji działań w ramach obszaru III - Rozwój usług w społeczności lokalnej dla osób z problemami zdrowia psychicznego i uzależnieniami

Lp.	Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (do końca 2027 r.)
1	Liczba funkcjonujących mieszkań wspomaganych i treningowych, w tym dla osób z zaburzeniami psychicznymi oraz osób uzależnionych	105	115
2	Liczba gmin, w których zostały utworzone Centra Usług Społecznych	5	20
3	Liczba pracowników jednostek organizacyjnych pomocy i integracji społecznej świadczących usługi społeczne na rzecz osób z zaburzeniami psychicznymi i uzależnieniami, którzy podnieśli swoje kwalifikacje	-	50 rocznie
4	Liczba gmin, na terenie których funkcjonują dzienne formy pobytu i wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi (środowiskowe domy samopomocy, kluby samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi, warsztaty terapii zajęciowej)	120	130
5	Liczba aktualizacji informatora o dostępnych formach opieki zdrowotnej, pomocy społecznej i aktywizacji zawodowej dla osób z doświadczeniem kryzysu psychicznego i osób uzależnionych	1	1 (corocznie)
6	Liczba organizacji pozarządowych świadczących usługi na rzecz osób z zaburzeniami psychicznymi objętych wsparciem finansowym	13	15
7	Liczba osób objętych wsparciem stacjonarnym/środowiskowym w Centrum Redukcji Szkód	0/0	80/150 (corocznie)

7. Działania wraz z harmonogramem

Tabela 7. Działania wraz z harmonogramem w ramach obszaru III - Rozwój usług w społeczności lokalnej dla osób z problemami zdrowia psychicznego i uzależnieniami.

Lp	Działanie	Beneficjenci	Adresaci	Dysponent funduszy	Rok 2025				Rok 2026				ROK 2027			
					I kw	II kw	III kw	IV kw	I kw	II kw	III kw	IV kw	I kw	II kw	III kw	IV kw
1	Wsparcie finansowe organizacji pozarządowych działających na rzecz osób z zaburzeniami psychicznymi i osób uzależnionych	<ul style="list-style-type: none"> Organizacje pozarządowe oraz podmioty wymienione w art. 3 ust 3 ustawy o pożytku publicznym i o wolontariacie 	<ul style="list-style-type: none"> Osoby z problemami zdrowia psychicznego i ich otoczenie Osoby z problemem uzależnienia i ich otoczenie 	ROPS	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
	Wsparcie procesu deinstytucjonalizacji opieki medycznej, w tym w zakresie psychiatrii osób dorosłych	<ul style="list-style-type: none"> Administracja publiczna Instytucje nauki i edukacji Instytucje ochrony zdrowia Organizacje społeczne i związki wyznaniowe Przedsiębiorstwa Służby publiczne 	<ul style="list-style-type: none"> Osoby z problemami zdrowia psychicznego i ich otoczenie 	DW EFS	X			X								

Lp	Działanie	Beneficjenci	Adresaci	Dysponent funduszy	Rok 2025				Rok 2026				ROK 2027				
					I kw	II kw	III kw	IV kw	I kw	II kw	III kw	IV kw	I kw	II kw	III kw	IV kw	
3	Wsparcie procesu deinstytucjonalizacji opieki medycznej, w tym: b) w zakresie psychiatrii osób dorosłych oraz skierowane dla dzieci i młodzieży w ramach przedsięwzięcia priorytetowego uzgodnionego w ramach Kontraktu Programowego dla Województwa Lubelskiego.	<ul style="list-style-type: none"> Instytucje ochrony zdrowia 	<ul style="list-style-type: none"> Osoby z problemami zdrowia psychicznego i ich otoczenie 	DW EFS					X								
4	Wsparcie procesu deinstytucjonalizacji opieki medycznej, w tym kompleksowe programy opieki długoterminowej	<ul style="list-style-type: none"> Administracja publiczna Instytucje nauki i edukacji Instytucje ochrony zdrowia Organizacje społeczne i związki wyznaniowe Przedsiębiorstwa Służby publiczne 	<ul style="list-style-type: none"> Osoby z problemami zdrowia psychicznego i ich otoczenie 	DW EFS	X			X	X								

Lp	Działanie	Beneficjenci	Adresaci	Dysponent funduszy	Rok 2025				Rok 2026				ROK 2027				
					I kw	II kw	III kw	IV kw	I kw	II kw	III kw	IV kw	I kw	II kw	III kw	IV kw	
5	Wsparcie procesu deinstytucjonalizacji opieki medycznej, w tym: wdrażanie standardów dostępności w POZ, AOS i szpitalach.	<ul style="list-style-type: none"> Instytucje ochrony zdrowia 	<ul style="list-style-type: none"> Osoby z problemami zdrowia psychicznego i ich otoczenie 						X	X							
6	Projekty w zakresie rozwoju usług opiekuńczych świadczonych w społeczności lokalnej, w formach dziennych i całodobowych	<ul style="list-style-type: none"> Administracja publiczna Instytucje nauki i edukacji Organizacje społeczne i związki wyznaniowe Przedsiębiorstwa Służby publiczne 	<ul style="list-style-type: none"> Osoby z problemami zdrowia psychicznego i ich otoczenie 	DW EFS		X	X		X	X							
7	Projekty w zakresie wsparcia tworzenia warunków i usług w zakresie opieki osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu w miejscu zamieszkania	<ul style="list-style-type: none"> Administracja publiczna Instytucje nauki i edukacji Organizacje społeczne i związki wyznaniowe 	<ul style="list-style-type: none"> Osoby z problemami zdrowia psychicznego i ich otoczenie 	DW EFS													

Lp	Działanie	Beneficjenci	Adresaci	Dysponent funduszy	Rok 2025				Rok 2026				ROK 2027				
					I kw	II kw	III kw	IV kw	I kw	II kw	III kw	IV kw	I kw	II kw	III kw	IV kw	
		<ul style="list-style-type: none"> Przedsiębiorstwa Służby publiczne 															
8	Projekty w zakresie wsparcia opiekunów faktycznych (nieformalnych) osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu, w tym opieka wytchnieniowa, poradnictwo, kształcenie potrzebne do opieki	<ul style="list-style-type: none"> Administracja publiczna Instytucje nauki i edukacji Organizacje społeczne i związki wyznaniowe Przedsiębiorstwa Służby publiczne 	<ul style="list-style-type: none"> Osoby z problemami zdrowia psychicznego i ich otoczenie 	DW EFS													
9	Projekty w zakresie szkolenia kadr na potrzeby świadczenia usług w społeczności lokalnej	<ul style="list-style-type: none"> Administracja publiczna Instytucje nauki i edukacji Organizacje społeczne i związki wyznaniowe Przedsiębiorstwa Służby publiczne 	<ul style="list-style-type: none"> Osoby z problemami zdrowia psychicznego i ich otoczenie 	DW EFS					X								

Lp	Działanie	Beneficjenci	Adresaci	Dysponent funduszy	Rok 2025				Rok 2026				ROK 2027			
					I kw	II kw	III kw	IV kw	I kw	II kw	III kw	IV kw	I kw	II kw	III kw	IV kw
10	Projekty w zakresie wsparcia dla tworzenia lub funkcjonowania placówek świadczących usługi społeczne w społeczności lokalnej i ich usług, w tym CUS	<ul style="list-style-type: none"> • Administracja publiczna • Instytucje nauki i edukacji • Organizacje społeczne i związki wyznaniowe • Przedsiębiorstwa • Służby publiczne 	<ul style="list-style-type: none"> • Osoby z problemami zdrowia psychicznego i ich otoczenie 	DW EFS			X			X						
11	Projekty w zakresie wsparcia procesu deinstytucjonalizacji instytucji całodobowych	<ul style="list-style-type: none"> • Administracja publiczna • Instytucje nauki i edukacji • Organizacje społeczne i związki wyznaniowe • Przedsiębiorstwa • Służby publiczne 	<ul style="list-style-type: none"> • Osoby z problemami zdrowia psychicznego i ich otoczenie 	DW EFS					X							
12	Rozwój usług asystenckich wspierających aktywność społeczną, edukacyjną lub zawodową osób z niepełnosprawności	<ul style="list-style-type: none"> • Administracja publiczna • Instytucje nauki i edukacji • Organizacje społeczne i 	<ul style="list-style-type: none"> • Osoby z problemami zdrowia psychicznego i ich otoczenie 	DW EFS												

Lp	Działanie	Beneficjenci	Adresaci	Dysponent funduszy	Rok 2025				Rok 2026				ROK 2027				
					I kw	II kw	III kw	IV kw	I kw	II kw	III kw	IV kw	I kw	II kw	III kw	IV kw	
	ami, w tym z zaburzeniami psychicznymi	<ul style="list-style-type: none"> związki wyznaniowe Przedsiębiorstwa Służby publiczne 															
13	Wsparcie procesu deinstytucjonalizacji usług zdrowotnych w zakresie opieki długoterminowej świadczonej w formie środowiskowej (w tym dziennej, domowej, paliatywnej i hospicyjnej) oraz środowiskowej opieki psychiatrycznej i Centrów Zdrowia Psychicznego poprzez budowę, przebudowę i modernizację obiektów infrastruktury ochrony zdrowia i/lub ich wyposażenie, m.in. w sprzęt medyczny	<ul style="list-style-type: none"> Niepubliczne zakłady opieki zdrowotnej; Publiczne zakłady opieki zdrowotnej 	<ul style="list-style-type: none"> Osoby z problemami zdrowia psychicznego i ich otoczenie 	DW EFRR				X									

Lp	Działanie	Beneficjenci	Adresaci	Dysponent funduszy	Rok 2025				Rok 2026				ROK 2027				
					I kw	II kw	III kw	IV kw	I kw	II kw	III kw	IV kw	I kw	II kw	III kw	IV kw	
14	Wsparcie w zakresie tworzenia i funkcjonowania mieszkań treningowych i wspomaganych, w tym wsparcie kadry tych mieszkań, rozwój mieszkalnictwa adoptowalnego oraz innych rozwiązań łączących wsparcie społeczne i mieszkaniowe. Wsparcie procesu usamodzielniania osób przebywających w placówkach całodobowych.	<ul style="list-style-type: none"> Jednostki Samorządu Terytorialnego ; Kościóły i związki wyznaniowe; Organizacje pozarządowe; Podmioty ekonomii społecznej; Jednostki organizacyjne działające w imieniu jednostek samorządu terytorialnego 	<ul style="list-style-type: none"> Osoby z problemami zdrowia psychicznego i ich otoczenie 	DW EFS				X									
15	Aktualizacja informatora o dostępnych formach opieki zdrowotnej, pomocy społecznej i aktywizacji zawodowej dla osób z zaburzeniami psychicznymi i osób uzależnionych	<ul style="list-style-type: none"> Jednostki samorządu terytorialnego, jednostki organizacyjne pomocy i integracji społecznej, organizacje pozarządowe, podmioty 	<ul style="list-style-type: none"> Osoby z problemami zdrowia psychicznego i ich otoczenie Osoby z problemem uzależnienia i ich otoczenie 	ROPS				X				X					X

Lp	Działanie	Beneficjenci	Adresaci	Dysponent funduszy	Rok 2025				Rok 2026				ROK 2027				
					I kw	II kw	III kw	IV kw	I kw	II kw	III kw	IV kw	I kw	II kw	III kw	IV kw	
		ekonomii społecznej															
16	Działania 7.6 Infrastruktura usług i integracji społecznej Priorytetu VII Lepsza dostępność do usług społecznych i zdrowotnych programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 (w tym mieszkania dla osób z problemami zdrowia psychicznego i uzależnieniami). Działanie w trakcie realizacji (po naborach).	<ul style="list-style-type: none"> • jednostki samorządu terytorialnego, ich związki, porozumienia i stowarzyszenia • jednostki organizacyjne jednostek samorządu terytorialnego posiadające osobowość prawną, • kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych, • organizacje pozarządowe 	dzieci i młodzież przebywające w pieczy zastępczej lub ją opuszczające, mieszkańcy obszarów o niezadawalającej dostępności do usług społecznych (w tym słabiej rozwiniętych gospodarczo i terenów wiejskich), osoby doświadczające przemocy, w tym przemocy w rodzinie, osoby lub rodziny wykluczone lub zagrożone ubóstwem i wykluczeniem społecznym, w tym osoby uciekające z terenu Ukrainy, oraz otoczenie tych osób (m.in. rodzina,	DW EFRR	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x

Lp	Działanie	Beneficjenci	Adresaci	Dysponent funduszy	Rok 2025				Rok 2026				ROK 2027					
					I kw	II kw	III kw	IV kw	I kw	II kw	III kw	IV kw	I kw	II kw	III kw	IV kw		
			<p>środowisko lokalne), osoby narażone na umieszczenie w instytucjach całodobowych lub przebywające w instytucjach całodobowych, osoby potrzebujące interwencji kryzysowej, osoby usamodzielniane (w tym osoby dorosłe), osoby usamodzielniane i opuszczające pieczę zastępczą, osoby w kryzysie bezdomności i zagrożone wykluczeniem mieszkaniowym, osoby wymagające wsparcia w codziennym funkcjonowaniu, osoby z</p>															

Lp	Działanie	Beneficjenci	Adresaci	Dysponent funduszy	Rok 2025				Rok 2026				ROK 2027				
					I kw	II kw	III kw	IV kw	I kw	II kw	III kw	IV kw	I kw	II kw	III kw	IV kw	
			niepełnosprawnościami														

Obszar IV. Rozwój usług w społeczności lokalnej dla osób w kryzysie bezdomności zagrożonych wykluczeniem mieszkaniowym

1. Kluczowe wnioski z diagnozy:

- ✓ Potrzeby wspierania i ubogacania systemu działań profilaktycznych, w tym poradnictwa specjalistycznego, psychologicznego, prawnego, doradztwa, terapii uzależnień, itp.;
- ✓ Potrzeby tworzenia mieszkań treningowych, wspomaganym i innych form mieszkalnictwa, a także dostępu do mieszkań np. w ramach modelu „najpierw mieszkanie” lub mieszkań z najmu socjalnego.

2. Założenia dotyczące deinstytucjonalizacji wynikające z wniosków z diagnozy

Bezdomność jest jednym z najbardziej skrajnych przejawów wykluczenia społecznego, powodującym w dłuższej perspektywie często nieodwracalne konsekwencje w postaci degradacji osobowości człowieka – bez względu na przyczynę lub przyczyny, które ową bezdomność spowodowały (społeczno – gospodarcze, prawne, socjologiczne, psychologiczne itp.). Osoby w kryzysie bezdomności przebywając na co dzień w niekorzystnych warunkach tracą umiejętności i wolę kierowania swoim życiem.

Z uwagi na powyższe działania prowadzone w ramach niniejszego obszaru nadal powinny koncentrować się na wspieraniu idei mieszkalnictwa o charakterze treningowym i wspomaganym¹ oraz innych form mieszkań, w których oferowane są usługi społeczne oraz wsparcie osób je zamieszkujących. Inną formą mieszkalnictwa jest najem socjalny umożliwiający wynajem mieszkania przez osoby, które nie są w stanie sprostać cenom rynkowym lokali.

W procesie wychodzenia z bezdomności niezwykle istotne pozostaje wsparcie w postaci stałego, stwarzającego poczucie bezpieczeństwa miejsca pobytu. Kluczowym elementem wsparcia świadczonego w środowisku jest możliwość przebywania w mieszkaniu treningowym i/lub wspomaganym, które są formą pomocy społecznej przygotowującą pod opieką specjalistów osoby tam przebywające do prowadzenia samodzielnego życia. Osoby przebywające w tego typu mieszkaniach mogą wykazać się większą odpowiedzialnością, samodzielnością, angażują również pełnię własnych zasobów do podejmowania prób zmiany – inaczej niż w schroniskach oraz innych placówkach zabezpieczających jedynie podstawowe potrzeby. Przy odpowiedniej pomocy osoby te zyskują szansę na reintegrację społeczną i zawodową, nabycie odpowiednich nawyków oraz umiejętności radzenia sobie z codziennymi czynnościami, a w konsekwencji poprawę jakości życia.

Ponadto należy skoncentrować się na realizacji programów wychodzenia z bezdomności, promowaniu i dofinansowywaniu działań podejmowanych przez organizacje pozarządowe obszarze w zakresie pomocy osobom bezdomnym, prowadzeniu wielozakresowego poradnictwa dla osób w kryzysie bezdomności, rozwoju streetworkingu i kampanii na rzecz zabezpieczenia potrzeb osób bezdomnych.

¹ Nowelizacja ustawy o pomocy społecznej obowiązująca od 1 listopada 2023 r. (Dz.U. z 2023 r. poz. 901, z późn. zm.) wprowadziła rozróżnienie na mieszkania treningowe i wspomagane, do których mogą być kierowane osoby w kryzysie bezdomności, oraz opisano dokładnie funkcje tych mieszkań w art. 53 ustawy.

3. Rekomendacje

- ✓ Wsparcie polityki mieszkaniowej jako kluczowego obszaru w procesie deinstytucjonalizacji i włączenia społecznego osób zagrożonych bezdomnością i w kryzysie bezdomności. Jej istotnym elementem jest rozwój mieszkalnictwa wspomaganego i treningowego oraz innych form mieszkań, w których oferowane są usługi społeczne oraz wsparcie osób je zamieszkujących, w tym opartych na idei „najpierw mieszkanie”. Wsparcie kadry tych mieszkań oraz wdrożenie innych rozwiązań łączących wsparcie społeczne i mieszkaniowe.
- ✓ Wsparcie rozwoju infrastruktury wykorzystywanej w ramach najmu socjalnego będące odpowiedzią na potrzebę wynajmu mieszkania przez osoby, które nie są w stanie sprostać cenom rynkowym lokali. Są to mieszkania wchodzące w skład gminnych zasobów lokalowych, ale także przez gminę gospodarowane. Działalność tego typu przyczyni się do zwiększenia dostępności mieszkań bez konieczności ponoszenia wydatków na budowę nowych obiektów. Wsparcie tego rodzaju pozwoli także na rozszerzenie oferty mieszkaniowej dla osób o niskich i średnich dochodach, dla których zaspokojenie potrzeb mieszkaniowych na zasadach rynkowych byłoby niemożliwe.
- ✓ Wspieranie organizacji pozarządowych świadczących usługi na rzecz osób w kryzysie bezdomności oraz zabezpieczających ich potrzeby – intensyfikacja działań związanych z prowadzeniem wielozakresowego poradnictwa i doradztwa skierowanego do osób w kryzysie bezdomności, promowanie idei streetworkingu, wolontariatu i grup samopomocowych jako niezwykle istotnych elementów wspierających oraz aktywizujących, podnoszenie świadomości ogółu społeczeństwa odnośnie zjawiska bezdomności poprzez prowadzenie kampanii społecznych uwrażliwiających na ten problem.

4. CEL do 2030 r.

Stworzenie kompleksowego i skutecznego systemu usług dla osób w kryzysie bezdomności oraz zagrożonych bezdomnością lub wykluczeniem mieszkaniowym.

5. Rezultaty planowane do osiągnięcia przez samorząd województwa w okresie realizacji Planu

Wsparcie rozwoju usług świadczonych w formie pozainstytucjonalnej zapobiegających bezdomności lub wykluczeniu mieszkaniowemu oraz skierowanych do osób w kryzysie bezdomności, w tym:

- ✓ zwiększenie skali usług profilaktycznych i interwencyjnych w województwie, m.in. w zakresie poradnictwa specjalistycznego, doradztwa, terapii uzależnień i innych w gminach, w których przebywa największa liczba osób bezdomnych;
- ✓ rozwój mieszkań wspomaganych i treningowych oraz innych form mieszkalnictwa, w tym programu „najpierw mieszkanie”, co przyczyni się do zwiększenia skali usług świadczonych w różnych formach mieszkalnictwa

6. Wskaźniki:

Tabela 8. Wskaźniki realizacji działań w ramach obszaru IV - Rozwój usług w społeczności lokalnej dla osób w kryzysie bezdomności zagrożonych wykluczeniem mieszkaniowym

Lp.	Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa 2027 r.
1.	Liczba gmin, w których realizowane są usługi profilaktyczne i interwencyjne dla osób w kryzysie bezdomności, w tym m.in. poradnictwa specjalistycznego, doradztwa, terapii uzależnień i innych finansowane ze środków samorządu województwa lubelskiego	3 gminy (2024 rok)	5 gmin
2.	Liczba funkcjonujących mieszkań treningowych i wspomaganych, w tym dla osób w kryzysie bezdomności	105	115
3.	Liczba wspartej infrastruktury wykorzystywanej w ramach najmu socjalnego, w tym dla osób w kryzysie bezdomności	-	7

7. Działania wraz z harmonogramem

Tabela 9. Działania wraz z harmonogramem w ramach obszaru IV - Rozwój usług w społeczności lokalnej dla osób w kryzysie bezdomności zagrożonych wykluczeniem mieszkaniowym

Lp.	Działanie	Beneficjenci	Adresaci	Realizator/ Dysponent funduszy	Rok 2025				Rok 2026				Rok 2027			
					I. kw	II. kw	III. kw	IV. kw	I. kw	II. kw	III. kw	IV. kw	I. kw	II. kw	III. kw	IV. kw
1	Wsparcie rozwoju usług świadczonych w formie pozainstytucjonalnej zapobiegających bezdomności lub wykluczeniu mieszkaniowemu oraz skierowanych do osób w kryzysie bezdomności, w tym: prowadzenie działań profilaktycznych i interwencyjnych – w tym m.in. poradnictwa specjalistycznego, doradztwa, terapii uzależnień i innych realizowanych w ramach konkursów dla organizacji pozarządowych przez ROPS	<ul style="list-style-type: none"> Organizacje pozarządowe PES Instytucje pomocy i integracji społecznej, instytucje prowadzące pracę z rodziną Kościóły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych Podmioty wymienione w art. 3 ust 2 i 3 ustawy o pożytku publicznym i o wolontariacie statutowo działające w obszarze pomocy i integracji 	<ul style="list-style-type: none"> Osoby z doświadczeniem kryzysu bezdomności 	ROPS	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X

Lp.	Działanie	Beneficjenci	Adresaci	Realizator/ Dysponent funduszy	Rok 2025				Rok 2026				Rok 2027			
					I. kw	II. kw	III. kw	IV. kw	I. kw	II. kw	III. kw	IV. kw	I. kw	II. kw	III. kw	IV. kw
2.	Wsparcie infrastruktury wykorzystywanej w ramach najmu socjalnego	<ul style="list-style-type: none"> JST i ich jednostki organizacyjne Związki, porozumienia i stowarzyszenia JST Organizacje pozarządowe PES Instytucje pomocy i integracji społecznej, instytucje prowadzące pracę z rodziną Podmioty świadczące usługi społeczne użyteczności publicznej, w tym m.in. ośrodki wsparcia (w tym specjalistyczne ośrodki wsparcia), instytucje wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, 	<ul style="list-style-type: none"> Osoby z doświadczeniem kryzysu bezdomności oraz ich rodziny 	DW EFRR	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X

Lp.	Działanie	Beneficjenci	Adresaci	Realizator/ Dysponent funduszy	Rok 2025				Rok 2026				Rok 2027			
					I. kw	II. kw	III. kw	IV. kw	I. kw	II. kw	III. kw	IV. kw	I. kw	II. kw	III. kw	IV. kw
		placówki wsparcia dziennego, jednostki specjalistycznego poradnictwa – Kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych – Podmioty wymienione w art. 3 ust 2 i 3 ustawy o pożytku publicznym i o wolontariacie statutowo działające w obszarze pomocy i integracji														
3.	Działania 7.6 Infrastruktura usług i integracji społecznej Priorytetu VII Lepsza dostępność do usług społecznych i zdrowotnych programu Fundusze	<ul style="list-style-type: none"> • jednostki samorządu terytorialnego, ich związki, porozumienia i stowarzyszenia, • jednostki organizacyjne jednostek samorządu 	<ul style="list-style-type: none"> • dzieci i młodzież przebywające w pieczy zastępczej lub ją opuszczające, mieszkańcy obszarów o niezadowalającej dostępności do usług społecznych (w tym słabiej rozwiniętych gospodarczo i terenów 	DW EFRR	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X

Lp.	Działanie	Beneficjenci	Adresaci	Realizator/ Dysponent funduszy	Rok 2025				Rok 2026				Rok 2027				
					I. kw	II. kw	III. kw	IV. kw	I. kw	II. kw	III. kw	IV. kw	I. kw	II. kw	III. kw	IV. kw	
	Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027, w tym mieszkania dla osób w kryzysie bezdomności. (Działanie w trakcie realizacji, po naborach)	terytorialnego posiadające osobowość prawną, <ul style="list-style-type: none"> kościół i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych, organizacje pozarządowe 	wiejskich), osoby doświadczające przemocy, w tym przemocy w rodzinie, osoby lub rodziny wykluczone lub zagrożone ubóstwem i wykluczeniem społecznym, w tym osoby uciekające z terenu Ukrainy, oraz otoczenie tych osób (m.in. rodzina, środowisko lokalne), osoby narażone na umieszczenie w instytucjach całodobowych lub przebywające w instytucjach całodobowych, osoby potrzebujące interwencji kryzysowej, osoby usamodzielniane (w tym osoby dorosłe), osoby usamodzielniane i opuszczające pieczę zastępczą, osoby w kryzysie bezdomności i zagrożone														

Lp.	Działanie	Beneficjenci	Adresaci	Realizator/ Dysponent funduszy	Rok 2025				Rok 2026				Rok 2027				
					I. kw	II. kw	III. kw	IV. kw	I. kw	II. kw	III. kw	IV. kw	I. kw	II. kw	III. kw	IV. kw	
			wykluczeniem mieszkaniowym, osoby wymagające wsparcia w codziennym funkcjonowaniu, osoby z niepełnosprawnościami														

Obszar V. Rozwój usług na rzecz obywateli państw trzecich, w tym migrantów/uchodźców

1. Kluczowe wnioski z diagnozy

- ✓ Niewystarczający dostęp do kompleksowych, dostosowanych do potrzeb odbiorców skoordynowanych usług w zakresie integracji społeczno-gospodarczej obywateli państw trzecich, (szczególnie osób opuszczających Ukrainę w związku z agresją Federacji Rosyjskiej);
- ✓ Nierównomierny dostęp do usług integrujących obywateli państw trzecich na rynku pracy, w tym wsparcia w zakresie: podniesienia, aktualizacji, dostosowania do polskiego rynku pracy kwalifikacji i kompetencji zawodowych, podniesienia znajomości języka polskiego, wsparcia informacyjne w zakresie przysługujących praw i obowiązków, zasad funkcjonowania polskiego rynku pracy, systemów zabezpieczenia społecznego, wsparcie tłumaczeniowe, wsparcie w zakresie kontaktów z lokalnymi instytucjami, pomoc w poszukiwaniu zakwaterowania itp. usług dostosowanych do zdiagnozowanych potrzeb odbiorców;
- ✓ Niewystarczające wsparcie skierowane do pracodawców zatrudniających obywateli państw trzecich w zakresie m.in. przeciwdziałania konfliktom na tle różnic kulturowych, uwzględnienia odmienności kulturowych w zarządzaniu przedsiębiorstwem;
- ✓ Niewystarczający dostęp do podmiotów koordynujących działania dot. zabezpieczenia bytowego, integracji i zatrudnienia;
- ✓ Niewystarczająca liczba skoordynowanych działań ukierunkowanych na integrację w polskim społeczeństwie skierowanych do obywateli państw trzecich, w szczególności dzieci. Działania wspierające tworzenie sieci wsparcia (w szczególności skierowanych do kobiet i dzieci, młodzieży), dostęp do pomocy psychologicznej, terapeutycznej, informowanie w zakresie funkcjonowania polskiego państwa w zakresie m.in. potrzeb społecznych, inicjatyw ukierunkowanych na wzmocnienie pozytywnego nastawienia otoczenia w miejscu pracy, zamieszkania lub szkole, włączenia poprzez kulturę (otwartość instytucji kultury, jak też możliwość ekspresji własnej kultury);
- ✓ Nierównomierny dostęp do infrastruktury mieszkań treningowych i wspomaganych, mieszkań z usługami, oferującymi wsparcie osobom pełnoletnim, które potrzebują pomocy w funkcjonowaniu w codziennym życiu, ale nie wymagają usług w zakresie świadczonej przez jednostkę całodobowej opieki, w tym: obywatelom państw trzecich (szczególnie osobom opuszczającym Ukrainę w związku z agresją Federacji Rosyjskiej).

2. Założenia dotyczące deinstytucjonalizacji wynikające z wniosków z diagnozy

Główne założenia dotyczące deinstytucjonalizacji w tym obszarze opierają się na rozwoju oferty kompleksowych, zindywidualizowanych usług na rzecz obywateli państw trzecich (OPT), w tym migrantów, świadczonych jak najbliżej miejsca zamieszkania, w formach dziennych, dostosowanych do indywidualnych potrzeb OPT, pracodawców i środowisk lokalnych, mających na celu wspieranie integracji społeczno-gospodarczej w/w odbiorców.

3. Rekomendacje

- ✓ utworzenie kompleksowego systemu wsparcia obywateli państw trzecich (OPT), w tym migrantów oraz pracodawców w procesie integracji cudzoziemców na rynku pracy, uwzględniającego różne potrzeby OPT i pracodawców;
- ✓ stworzenie zachęt dla NGO, JST, grup nieformalnych do podejmowania działań w zakresie integracji na poziomie lokalnym, w tym usprawnienie przepływu informacji

- między instytucjami i organizacjami ze wszystkich sektorów zaangażowanych w niesienie pomocy OPT;
- ✓ zatrudnienie osób z Ukrainy znających j. polski w stopniu komunikatywnym jako osoby pracujące w podmiotach opieki zdrowotnej i podmiotach/instytucjach świadczących usługi społeczne (celem zwiększenia komunikacji między cudzoziemcem a pracownikiem instytucji świadczącej usługi);
 - ✓ współtworzenie oraz realizacja wraz z osobami z doświadczeniem uchodźczym oferty społecznej i kulturalnej dopasowanej do potrzeb społeczności lokalnej;
 - ✓ działania na rzecz społeczeństwa przyjmującego, w tym dot. różnic kulturowych;
 - ✓ budowanie potencjału podmiotów działających na rzecz migrantów, w tym kształcenie kadr w zakresie integracji międzykulturowej;
 - ✓ koordynacja działań na rzecz włączenia OPT do społeczności i wsparcia usamodzielnienia;
 - ✓ rozwój usług, które pozwolą na lepsze funkcjonowanie w polskim społeczeństwie, m.in. kursy języka polskiego, szkolenia z zakresu wartości i kultury polskiej, szkolenia zawodowe, dostarczanie praktycznych informacji dotyczących różnych aspektów życia w Polsce, w tym m.in. legalizacji pobytu i zasad rekrutacji na uczelnie wyższe, pomoc w poszukiwaniu zakwaterowania i zatrudnienia, wsparcie w zakresie kontaktów z lokalnymi instytucjami i społecznością lokalną, wsparcie psychologiczne, wsparcie tłumacza.

4. CEL do 2030 r.

Integracja społeczno-gospodarcza obywateli państw trzecich, w tym migrantów oraz osób przebywających na terenie Rzeczypospolitej Polskiej na podstawie ustawy z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa.

5. Rezultaty planowane do osiągnięcia przez samorząd województwa w okresie realizacji Planu:

- kompleksowe działania integracyjne w celu poprawy funkcjonowania w polskim społeczeństwie obywateli państw trzecich oraz osób przebywających na terenie Rzeczypospolitej Polskiej na podstawie ustawy z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa;
- wsparcie mieszkaniowe skierowane do szerokiej grupy osób zagrożonych wykluczeniem społecznym w tym migrantów oraz osób przebywających na terenie Rzeczypospolitej Polskiej na podstawie ustawy z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa;
- poprawa sytuacji obywateli państw trzecich na rynku pracy;
- wzrost aktywności zawodowej obywateli państw trzecich i ich uczestnictwa w życiu społecznym Lubelszczyzny;

6. Wskaźniki:

Tabela 10. Wskaźniki realizacji działań w ramach obszaru V - Rozwój usług na rzecz obywateli państw trzecich, w tym migrantów/uchodźców

7.	Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (do końca 2027)
1	Liczba osób z krajów trzecich objętych wsparciem w programie w ramach realizacji Planu	-	1500
2	Liczba Centrów Integracji Cudzoziemców	1	1

8. Działania wraz z harmonogramem

Tabela 11. Działania wraz z harmonogramem w ramach obszaru V - Rozwój usług na rzecz obywateli państw trzecich, w tym migrantów/uchodźców

Lp.	Działanie	Beneficjenci	Adresaci	Dysponent funduszy	Rok 2025				Rok 2026				Rok 2027			
					I. kw	II. kw	III. kw	IV. kw	I. kw	II. kw	III. kw	IV. kw	I. kw	II. kw	III. kw	IV. kw
1.	Wsparcie integracji obywateli państw trzecich, w szczególności migrantów zarobkowych, w procesie integracji na rynku pracy oraz zatrudniających ich przedsiębiorców, w tym utworzenie i funkcjonowanie Centrum Integracji	<ul style="list-style-type: none"> • pracodawcy zatrudniający lub deklarujący zatrudnienie OPT. • pracownicy instytucji publicznych pracujący z obywatelami państw trzecich; 	<ul style="list-style-type: none"> • Obywatele państw trzecich, ich rodziny i otoczenie 	Środki EFS+ (ROPS)	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
2.	Projektu w zakresie robót budowlanych i wyposażenia infrastruktury mieszkań o charakterze wspomaganym, mieszkań z	<ul style="list-style-type: none"> • Zintegrowane Inwestycje Terytorialne • Administracja publiczna • Organizacje społeczne i związki wyznaniowe 	<ul style="list-style-type: none"> • Obywatele państw trzecich i ich rodziny 	DW EFRR	X											

Lp.	Działanie	Beneficjenci	Adresaci	Dysponent funduszy	Rok 2025				Rok 2026				Rok 2027			
					I. kw	II. kw	III. kw	IV. kw	I. kw	II. kw	III. kw	IV. kw	I. kw	II. kw	III. kw	IV. kw
	usługami skierowanej do cudzoziemców objętych indywidualnym planem integracji w powiązaniu z działaniami EFS+ w ramach rozwoju usług społecznych i zdrowotnych w CS 4k) oraz w ramach działań skierowanych do obywateli państw trzecich w CS 4i)															

Spis tabel

Tabela 1. Spis skrótów.....	3
Tabela 2. Wskaźniki realizacji działań w ramach obszaru I - Zwiększenie udziału rodzin i rodzinnych form pieczy zastępczej w opiece i wychowaniu dzieci	11
Tabela 3. Działania wraz z harmonogramem w ramach obszaru I - Zwiększenie udziału rodzin i rodzinnych form pieczy zastępczej w opiece i wychowaniu dzieci	12
Tabela 4. Wskaźniki realizacji działań w ramach obszaru II - Rozwój usług w społeczności lokalnej dla osób potrzebujących wsparcia	27
Tabela 5. Działania wraz z harmonogramem w ramach obszaru II - Rozwój usług w społeczności lokalnej dla osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu ze względu na wiek, chorobę lub niepełnosprawność oraz usług dla ich opiekunów i rodzin	28
Tabela 6. Wskaźniki realizacji działań w ramach obszaru III - Rozwój usług w społeczności lokalnej dla osób z problemami zdrowia psychicznego	46
Tabela 7. Działania wraz z harmonogramem w ramach obszaru III - Rozwój usług w społeczności lokalnej dla osób z problemami zdrowia psychicznego i uzależnieniami.	47
Tabela 8. Wskaźniki realizacji działań w ramach obszaru IV - Rozwój usług w społeczności lokalnej dla osób w kryzysie bezdomności zagrożonych wykluczeniem mieszkaniowym	59
Tabela 9. Działania wraz z harmonogramem w ramach obszaru IV - Rozwój usług w społeczności lokalnej dla osób w kryzysie bezdomności zagrożonych wykluczeniem mieszkaniowym.....	60
Tabela 10. Wskaźniki realizacji działań w ramach obszaru V - Rozwój usług na rzecz obywateli państw trzecich, w tym migrantów/uchodźców	67
Tabela 11. Działania wraz z harmonogramem w ramach obszaru V - Rozwój usług na rzecz obywateli państw trzecich, w tym migrantów/uchodźców	68